

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ
STUDIUM**

2013 – 2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Nikola Hrnčířová

**Film jako prevence sociálně patologických jevů na vybraném
Domově mládeže**

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Zdeněk Moucha CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE
MASTER COMBINED (PART TIME)

2013 - 2015

DIPLOMA THESIS

Nikola Hrnčířová

**Film as a prevention of socially pathological phenomena in
chosen Youth Home.**

Prague 2015

The diploma Thesis Work Supervisor:

PhDr. Zdeněk Moucha CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne: 25. 5. 2015

.....

Nikola Hrnčířová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Zdeňkovi Mouchovi CSc. za odbornou pomoc při tvorbě této práce. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Domova mládeže Střední školy automobilní a informatiky, kteří byli ochotni mi věnovat svůj volný čas, v neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým rodičům, za psychickou podporu, pomoc a umožnění studia.

Anotace

Diplomová práce se zabývá pohledem na sociálně patologické jevy současné společnosti. Práce je koncipována do dvou částí. První, teoretická část prezentuje vybrané definice, členění, řešení sociálně patologických jevů, programy pro prevenci sociálně patologických jevů a cíle prevence sociálně patologických jevů. Dále zmiňuje i vybrané definice volného času a různými pohledy na volný čas.

Teoretické poznatky jsou využity v praktické části diplomové práce, v níž jsou představeny jmenované filmy, Střední škola automobilní a informatiky a Domov mládeže SŠAI Weilova. Součástí praktické části je i kvalitativní výzkumné šetření provedené pomocí metody skupinové diskuze, polostrukturovaných rozhovorů, analýzy dokumentů a jejich vyhodnocení.

Klíčové pojmy

Analýzy dokumentů, domov mládeže, drogy, film, mládež, prevence, polostrukturované rozhovory, skupinové diskuze, sociálně patologické jevy, šikana, volnočasové aktivity, volný čas.

Annotation

This thesis deals with looking at socially pathological phenomena of the present society. The thesis is divided into two parts. The first part containing theoretical information presents selected definitions, structure, solution of socially pathological phenomena, programs for prevention of social pathologies and preventive targets of socially pathological phenomena. Further, the thesis mentions chosen definitions of leisure time and different perspectives on leisure time.

Theoretical knowledge is used in the practical part of the thesis, where I introduced some films, High School Automotive and Computer Science and Youth Home SŠAI WEILOVA. The practical part also includes qualitative research conducted using the method of group discussion, semi-structured interviews, documents analysis and their evaluation.

Key words

Analysis of documents, youth home, drugs, film, youth, prevention, semi-structured interviews, group discussions, social pathologies, bullying, leisure activities, leisure time.

Obsah

TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD	9
1 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	11
1.1 Vymezení některých souvisejících pojmů.....	12
1.2 Definice sociálně patologických jevů.....	14
1.3 Členění sociálně patologických jevů	17
1.4 Rizikové faktory vzniku sociálně patologických jevů.....	25
2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	31
2.1 Sociálně patologické jevy vs. rizikové chování	31
3 ŘEŠENÍ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	33
3.1 Prevence sociálně patologických jevů.....	35
3.2 Drogová prevence ve školách a školských zařízeních	41
3.3 Prevence šikany ve školách a školských zařízeních.....	42
4 POGRAMY PRO PREVENCI SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	45
4.1 Vybrané definice volného času.....	45
4.2 Typy programů drogové prevence.....	46
4.3 Efektivita preventivních programů.....	49
4.4 Minimální preventivní program	50
4.5 Cílové skupiny primárně preventivních programů.....	53
5 CÍLE PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	55

PRAKTICKÁ ČÁST

6 DOMOV MLÁDEŽE STŘEDNÍ ŠKOLY AUTOMOBILNÍ A INFORMATIKY	58
6.1 Ubytování studenti na Domově mládeže.....	58
6.2 Personální zajištění Domovů mládeže.....	59
6.2.1 Personální zajištění na DM SŠAI	59
6.3 Denní režim na DM SŠAI	61
7 PŘEDSTAVENÍ FILMŮ	63
7.1 Requiem za sen	63
7.1.1 Děj filmu Requiem za sen.....	63
7.2 Zkažená mládež	64
7.2.1 Děj filmu Zkažená mládež	64
8 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	65

8.1 Cíle diplomové práce.....	65
8.2 Strategie výzkumu	65
8.3 Techniky sběru dat.....	65
8.3.1 Analýza dokumentů	66
8.3.2 Pozorování	66
8.3.3 Polostrukturovaný rozhovor	67
8.4 Výběr výzkumného vzorku	67
8.5 Operacionalizace	68
8.6 Vzorek výzkumného šetření	68
8.6.1 Respondent č. 1	69
8.6.2 Respondent č. 2	70
8.6.3 Respondent č. 3	71
8.6.5 Respondent č. 5	72
9 SKUPINOVÁ DISKUZE NA TÉMA VOLNÝ ČAS A SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	74
10 POPIS A VYHODNOCENÍ ROZHovorŮ.....	77
10.1 Otázky a hodnocení filmu Requiem za sen	77
10.2 Otázky a hodnocení filmu Zkažená mládež	81
10.3 Celkové zhodnocení rozhovorů	85
11 ZÁVĚR.....	86
12 PŘÍLOHY	95

ÚVOD

„Měnit návyky lidí a jejich způsoby myšlení je jako psát instrukce do sněhu za bouře. Každých dvacet minut musíte nápisy obnovovat, dokud si je lidé neosvojí.“

John C. Maxwell

Tématem této diplomové práce je *„Film jako prevence sociálně patologický jevů na Domově mládeže“*. Po dlouhém přemýšlení, jak diplomovou práci pojmout dospěla autorka k závěru, že by ráda využila svých znalosti získaných v bakalářském studiu, jehož oborem byla pedagogika volného času – vychovatelství. Tyto znalosti propojila s dosavadními poznatky z magisterského studijního programu v oboru speciální pedagogika. Autorka pracuje již druhým rokem jako vychovatelka na Domově mládeže Střední školy automobilní a informativní v Praze, kde byla také prováděna výzkumná část této práce.

Problematika sociálně patologických jevů je obsahově velmi rozsáhlá a proto není možné, aby se autorka věnovala všem sociálně patologickým jevům. Z uvedených důvodů svoji diplomovou práci zaměřila zejména na dva nejčastěji vyskytované sociálně patologické jevy, za které lze považovat šikanu a užívání návykových látek.

Autorka této práce předpokládá, že problematika patologických jevů se vyskytuje u dětí a mladistvých, u nichž se stále snižuje věková hranice. Z uváděných důvodů považuje za nezbytně nutné umožnit čtenářům vhled do této oblasti a to zejména řešení sociálně patologických jevů, především na prevenci. Autorka klade důraz na kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, během kterého jsou těmito jevy nejčastěji ohrožovány.

Její práce vychovatelky na Domově mládeže ji umožňuje monitorovat a ovlivňovat způsob trávení volného času u svěřených studentů. Při předběžném průzkumu (pozorování) bylo zjištěno, že studenti tráví mnoho času sledováním televize či internetu, nejvíce však sledováním novodobých seriálů a filmů. Vzhledem k těmto okolnostem bude v její diplomové práci sloužit film *„Zkažená mládež“*, jako nástin na problematiku šikany a druhý z filmů *„Requiem za sen“* k problematice užívání návykových látek. Z uváděných důvodů je možné konstatovat, že film lze považovat za

jedno z nejschůdnějších a nejefektivnějších možností, jak na tuto problematiku poukázat a zároveň podnítit zájem studentů o tuto oblast.

Hlavním cílem diplomové práce je poukázat na úskalí, které tyto jevy přinášejí a zároveň upozornit na to, jaké následky z těchto problémů vyplývají.

Autorka má v úmyslu v praktické části práce zjistit, jakým formám získávání informací o sociálně patologických jevech dávají studenti přednost a která z forem je pro ně nejpříjemnější a nejvýhodnější.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

Sociálně patologické jevy jsou integrální součástí naší společnosti a provázejí každého z nás takřka po celý život jako i ostatní projevy chování jedinců, různých sociálních skupin, ať si to uvědomujeme či nikoliv. Soudobá moderní společnost s sebou nese příliš nežádoucích vlivů, jež působí zejména na děti a mládež. Sociální patologie takto nazývá ty jevy ve společnosti, které jsou pokládány za nezdravé, nenormální, obecně nevíтанé a nebezpečné.

Současné prostředí, které je podle Krause (in Kraus, Poláčková, 2001) fakticky důsledkem činnosti člověka za celou dobu jeho vývoje, jej začíná s neoblomnou logikou zasahovat, a to v nežádoucím smyslu. Vštěpuje mu odlišný způsob života a někdy jeho život přímo. Tou měrou, jak se lidská společnost rozvíjí, její bezprostřední závislost na přírodě klesá, ale zprostředkovaná se zvětšuje. Člověk se postupně vyprostil z bezprostřední závislosti na přírodních živlech, na přirozeném prostředí za cenu, že je ovlivňován produkty vlastní činnosti a prostředím umělým, které sám budoval. Do nového tisíciletí tedy lidstvo vstupuje paradoxně s tím, že je prostředím, a to nejen přírodním, či kulturním (nejrůznějšími výtvoři), ale i společenskými poměry ve svém životě ohrožováno. Nejcitlivější je tato otázka v případech, kdy je ohrožován zdravý rozvoj osobnosti u populace dětí a mládeže.¹

V publikaci Pokorného, Telcové a Tomka je uvedeno, že „vývoj společnosti, resp. každého společenství je charakteristický dynamikou probíhajících procesů a změn“.² Uváděné změny se dotýkají kteréhokoli příslušníka daného společenství nebo prostředí, jehož je součástí. (Pokorný, Telcová, Tomek, 2003)

Podle Giddense (2005) kulturní prostředí má významný vliv na chování každého jedince. Od našeho narození až do smrti přicházíme do interakcí s různými jedinci, což působí na naši osobnost, hodnoty i naše jednání. To se poté může projevovat, a je to jedna z problematičtějších částí, o které se sociologové přou, jako určitá újma osobnosti

¹ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001.

² POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů : Manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2003, s. 186.

či nezávislé volby. Giddens (2005) ale pokládá socializaci spíše za podstatu naší vlastní individuality a svobody, neboť v průběhu socializace si jedinec uvědomuje sám sebe a formuje si schopnost samostatně myslet a jednat.³

1.1 Vymezení některých souvisejících pojmů

V této části diplomové práce, než se začneme zabývat samotnými sociálně patologickými jevy mládeže nebo mladistvých, si vymežíme některé pojmy s nimi souvisejících jako např. sociální patologie, mládež, mládež riziková, deviance, delikvence a kriminalita mládeže.

- **Sociální patologie** – „Dřívější označení pro negativní jevy ve společnosti, které naznačovalo analogii s patologií postihující biologický organismus. Dnes se místo p.s. hovoří o soc. deviaci nebo soc. dezorganizaci. Jaké jevy jsou označovány za patologické nebo deviantní, se podle doby a kultury liší. Vedle kriminality, sebevražd, alkoholismu, prostituce, a nezaměstnanosti se jako p.s. na počátku století označovala i homosexualita nebo obtížně definovatelné chuligánství.“⁴

Sociální patologie „zkoumání dočasně i trvale z hlediska sociálních, etických a právních norem nenormálních, odchýlných a nežádoucích společenských jevů jako je např. disociální a asociální chování a jednání, šikana na pracovištích a ve školách, delikvence, kriminalita, prostituce.“⁵

- **Mládež** – „Z hlediska speciálně pedagogického čili etopedického se jedná o děti mladistvé, tzn. osoby od narození do 18 let.“⁶

Mládež je „sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společnosti, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové. Proto vzniká v průběhu *socializace*

³ GIDDENS, A. *Sociologie*. Vyd. 1. Editor Philip W Sutton. Praha : Argo, 2013.

⁴ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001, s. 183.

⁵ Zdroj online – Slovník cizích slov abz.cz

⁶ ŠVARCOVÁ, E. *Úvod do etopedie*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2002, s. 16.

mládeže určité napětí, vyvolané její větší schopností prosazovat nové věci, ale menší ochotou společnosti tyto změny připustit.“⁷

- ***Mládež riziková*** – „Dle O. Matouška mládež se zvýšeným rizikem sociálního setkání, tj. disponovaná k delikventnímu chování, drogové závislosti, alkoholismus, patologickému hráčství, k členství v extremistických skupinách a v náboženských sektách.“⁸

- ***Deviace*** – „Chování odlišující se od sociální normy nebo systému norem akceptovaných v dané společnosti velkým množstvím osob. Může se týkat chování jedince i skupin. Klasickým příkladem deviace je kriminalita, ale bývá k ní zařazována i odlišnost jedinců nebo skupin příslušejících k rasovým, politickým, sexuálním nebo národnostním menšinám.“(Jandourek, 2001, s. 59)

- ***Delikvence*** – „Způsob chování odporující platným normám. Označuje se jím jak páchaní trestných činů, tak přestupků nebo jiné delikty. Pojem d. byl zaveden v USA pro odlišení trestné činnosti dospělých od d. dětí a mládeže. Od zločinu se d. liší tím, že je sice také porušením zákona, ale v soc. prostředí pachatel nemusí být, vždy vnímám jako záviděníhodný, především u tzv. deliktů bez obětí, např. v případech prostituce nebo narkomanie. Jde o pojem širší než kriminalita, protože zahrnuje i skutky, které nejsou trestnými (kriminálními) činy, např. pro nízký věk pachatele.“(Jandourek, 2001, s. 55)

- ***Kriminalita mládeže*** – „Souhrn urdčitého jednání mladistvých, jehož důsledkem je porušení společenských zájmů na takovém stupni společenské nebezpečnosti, který je charakteristický pro trestný čin. Z hlediska trestně právního je doposud věková hranice pro mládež 15 – 18 let.“ (Švarcová, 2002, s. 15)

Kriminalita mládeže – dle Jedličky „se kriminalita mládeže resp. mladistvých, oproti obecné kriminalitě vyznačuje jistou specifičností, která je projevem věkových zvláštností tělesného a psychického zrání s často neukončeným morálním vývojem a sociální nezralostí.“⁹

⁷ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 125.

⁸ Hartl, P., Hartlová-Císařová, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000, s. 320.

⁹ JEDLIČKA, Richard a Jaroslav KOŤA. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy : [učební text pro posluchače filozofické fakulty Univerzity Karlovy]*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998, s. 104.

- **Norma** – je „všeobecně závazné pravidlo, předpis, zvyk, úzus,
 - (mat.) velikost nebo délka vektoru,
 - typický model, vzor, obvyklý typ, uspořádání,
 - zavedený standard, nebo očekávání v určité oblasti lidské činnosti.¹⁰

1.2 Definice sociálně patologických jevů

V této kapitole diplomové práce budeme prezentovat, některé vybrané definice sociálně patologických jevů.

„Pojem sociálně patologické jevy je pojmem sociologickým a postihuje fatální jevy ve společnosti (alkoholismus, krádeže, vraždy apod.), k nimž mimo jiné také musí směřovat opatření primární prevence. Ve školním prostředí pedagogové pracují s rizikovým chováním, které zahrnuje širší spektrum jevů a vůči němuž zaujímají účinná primárně preventivní opatření s cílem minimalizace projevů i rizik takového chování a případně je diagnostikují a následně přijímají efektivní opatření. Jedná se o práci s jedincem, nikoliv s fenoménem.“¹¹

Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc. uvádí společensky nežádoucí jevy (např. nezaměstnanost, chudoba, vysoká rozvodovost, extrémně zvýšená nemocnost) a především společensky nebezpečné jevy (např. poruchy chování, násilí, vandalismus, terorismus, šikana, kriminalita, rasismus, drogové závislosti, alkoholismus, prostituce, pornografie, gamblerství).¹²

Podle Orta (2002) pojem sociální patologie se používá již od konce 19. století pro sociálně nezdravé, nenormální či obecně nežádoucí společenské jevy, včetně společensky nebezpečného deviantního chování, které bývá regulováno a kontrolováno především represivními opatřeními a sankcemi.¹³

„Sociální patologie je označení pro jevy a druhy chování, které jsou v souladu s morálními, sociálními či právními normami. Toto konkrétní chování reprezentuje určitý typ deviací nebo úchylek ve společnosti a je považováno za pohoršující,

¹⁰ Zdroj online – Slovník cizích slov abz.cz

¹¹ Zdroj: <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/rizikove-chovani-versus-socialne-patologicke-jevy>

¹² Zdroj online – Slovník cizích slov abz.cz

¹³ ORT, J. *Sociální patologie očima sociologa*. In: KOL. AUT. *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi*. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2002, s. 57–69.

nemorální, provokující, špatné a nebezpečné. V sociologii se též užívá označení sociální deviace či sociální dezorganizace. Autorem pojmu je britský sociolog a filosof Herbert Spencer.¹⁴

Dle Hartla je sociální patologie „zastaralý výraz pro odvětví sociologie zabývající se průběhem a podmínkami abnormálních sociálních procesů, jako je zločinnost, alkoholismus, pracovní úrazy, dopravní nehodovost, sociálně podmíněné psychické poruchy, pracovní úrazy a nemoci, chudoba, nezaměstnanost apod.“(Hartl, 2000, s. 401)

„Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržíváním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím.“ (Pokorný, Telcová, Tomek, 2003, s. 9)

Uvedené jevy ovlivňují společnost z hlediska mravnosti i morálky. Jedná se o nepochybné vychýlení se z obvyklých norem a pravidel dané společnosti, nerespektování požadavků, které jsou na jednotlivce či skupinu kladeny. (Pokorný, Telcová, Tomek, 2003)

„Sociálně patologický jev není nahodilý, ale má svou genezi, dynamiku, příčiny, důsledky, a vztahuje se k mnoha prvkům prostředí, ve kterém vznikl.“ (Pokorný, Telcová, Tomek, 2003, s. 9)

V současné době je toto pojetí již velmi zažitě a je v odlišných souvislostech deklinováno ve školách, školských zařízeních, ale i v médiích. Této oblasti je nutné věnovat velkou pozornost, jelikož výsledky mnoha průzkumů prováděných mezi žáky a studenty ve školách jsou značně alarmující. Problematika sociálně patologických jevů, redukce příčin jejich vzniku, ale zejména důsledky sociálně patologických jevů jsou v poslední době jedním z témat, které dosahuje neustálý růst. Této oblasti je v poslední době přikládána velká pozornost a nemalý zájem z řad pedagogů, psychologů či rodičů. Důvodem je fakt, že se jedná především o jejich děti, které v problematice patologických jevů představují rizikovou skupinu. Trendem dnešní doby je fakt, že se

¹⁴ MAŘÍKOVÁ, Hana, Miloslav PETRUSEK a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*: 1.vyd. Praha : Karolinum, 1996, s. 758.

stále snižuje věková hranice, kdy děti přicházejí do kontaktu s návykovými látkami či určitým typem agresivního chování na vlastní kůži. (Pokorný, Telcová, Tomek, 2003)

K disciplíně sociální patologie bezprostředně patří i pojem norma. Nedodržováním a porušováním norem vznikají jevy, které do této oblasti zařazujeme a jimiž se zabývá. Norma je pravidlo, jež usměrňuje chování jedince v každé společnosti a vytváří tak sociální řád. Normy rozdělujeme na nepsané, které nelze sankcionovat (vhodné oblečení do divadla), nebo na psané a podle práva vymahatelné, (krádež, vražda, které jsou trestným činem). Podoba normy závisí na místě a čase, norma není vždy a všude stejná. Rozdílné jsou normy v Evropě a v arabských zemích, taktéž byly jiné normy ve středověku a rozdílné jsou i dnes. Lze tedy uvést, že normy jsou dynamické.¹⁵

Porušením nebo odchýlením od norem dochází k chování, které souhrnně nazýváme jako deviantní. Odchylkou chápeme jakékoli nedodržení dané normy nebo nerespektování nároků skupiny či jedince. Deviace se běžně vyskytuje ve všech společnostech. Lze tedy uvést, že úplně „zdravou“ společnost, tedy společnost bez deviací, nenajdeme.

Deviace můžeme rozdělit na:

- **negativní** – alkoholismus, drogová závislost, týrání, vandalismus aj.
- **pozitivní** – přehnané dodržování etikety. (Giddens, 2005)

Sociálně patologickými jevy bývají značně ohroženy děti a mládež. Mnohdy děti hyperaktivní, s poruchami chování, zneužívané a týrané. Jedinci z dysfunkčních rodin, z oblastí, kde bývá vysoký stupeň kriminality, z neúplných rodin, děti selhávající ve škole, z rodin žijících pod hranicí životního minima.¹⁶

Je nezbytné připomenout, že v předešlých letech došlo ke zvýšení kvality diagnostiky a tím i vykazuje nápadný hodnotový růst ve spojitosti se společenskými změnami v naší zemi a s nimi spojeným nárůstem zájmu o uvedenou problematiku. Oblast sociálně patologických jevů byla před Sametovou revolucí v roce 1989 poněkud

¹⁵GIDDENS, A. *Sociologie. Konformita a deviace*. Praha : Argo, 1999.

¹⁶MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998.

tabuizována a taktéž i výzkumná činnost v této problematice zdaleka neodpovídala potřebám společnosti.¹⁷

1.3 Členění sociálně patologických jevů

Mezi sociálně patologické jevy lze zařadit všechny nežádoucí, nemorální či nezdravé a společnost ohrožující formy deviantního chování, které naše společnost trestá. S uvedenými jevy nelze spojovat určitou věkovou skupinu, jelikož se lze s nimi setkat u všech věkových skupin.

Symptomem sociálně patologických jevů je evidentní odchylka od sociálního standardu soudobé společnosti. Stále více se tedy hovoří o sociálních deviacích, které znamenají porušení nebo odchýlení od sociální normy nebo skupiny norem, nerespektování požadavků. Do této skupiny jevů se řadí:

- **závislost** – tabakismus, alkoholismus, nealkoholové drogy, gambling, náboženský fanatismus, virtuální droga a patologické hráčství
 - **jednání vůči sobě** – tetování a automutilace, suicida a suicidální pokusy
 - **jednání asociální** – vandalismus, útěky z domova, graffiti, záškoláctví, agresivita a šikanování, rasismus a xenofobie, týrání dětí, pohlavní zneužívání, kriminalita, sexuální aberace, intolerance, antisemitismus, komerční zneužívání dětí
 - **jednání pseudosociální** – závadové party, patologické názorové proudy – punk, skinheads, promiskuita, pohlavně přenosné nemoci, prostituce, rowdies, squatteři.¹⁸

Podle Fischera a Škody (2009) lze sociální patologii na základě předmětu zkoumání rozdělit na jednotlivé oblasti, které zahrnují specifické znaky:

- **závislosti** – alkohol, drogy, počítače, mobilní telefony, workoholismus
- **vandalismus**
- **kriminalita** – krádeže, vraždy, znásilnění

¹⁷JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí.* Praha : Themis, 2004.

¹⁸Zdroj: <http://www.zssidliste.cz/socialne-patologicke-jevy/>

- **sexuální aberace** (odchylky) – pedofilie, nekrofilie, zoofilie, hypersexualita, voyerismus

- **záškoláctví**
- **lhaní** (konfabulismus)
- **šikana**
- **týrání, zanedbávání, zneužívání**
- **prostituce**
- **poruchy chování zapříčiněné duševní poruchou.**¹⁹

Dále můžeme zařadit mezi sociálně patologické jevy např. ohrožení mravnosti a ohrožování mravní výchovy mládeže, xenofobie, rasismus, intolerance a antisemitismus, divácké násilí, sexuální zneužívání dětí, syndrom týraného, zneužívaného a zanedbaného dítěte, sekty a sociálně patologická a náboženská hnutí, jednání vůči sobě – sebevražedné tendence.

Dolejš (2009) definuje rizikové chování jako chování jedince nebo skupiny, které způsobuje evidentní nárůst sociálních, psychologických, zdravotních, vývojových, fyziologických a dalších rizik pro jedince, jeho okolí a pro společnost. Tento termín je v těsném vztahu s pojmy – delikventní, kriminální, asociální, návykové, antisociální a další chování přičemž jejich vztahy jsou mnohdy značně úzké s obsáhlými obsahovými překryvy.²⁰

Dle Metodického doporučení MŠMT k rizikovým projevům v chování žáků patří:

- agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie,
- záškoláctví,
- závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling,
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- spektrum poruch příjmu potravy,

¹⁹ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2009.

²⁰ DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Univerzita Palackého Olomouc, 2010.

- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování.²¹

Sociálně patologické jevy v záporném a nejširším významu slova se dle Mgr. Hubáčkové podrobněji člení na:

- **negativní společenské jevy** – jde o fenomény, které jsou charakteristické pro dnešní konzumní společnost, měřítko nebezpečnosti a závažnosti jevů je nízká, podobně jako jejich definitivní dopad na společnost. Společnost tyto jevy víceméně toleruje. Mezi tyto jevy patří např. nezaměstnanost, fluktuace, bída, nemocnost, úrazovost, populační nerovnováha, rozvodovost apod.

- **asociální společenské jevy** – mezi tyto jevy lze začlenit problémy jako je např. výtržnictví, šikana, vandalismus, sekty, extremistická hnutí a skupiny, aktivity sprejerů, projevy xenofobie a rasismu apod.

- **sociálně patologické jevy** (v užším slova smyslu) – do těchto jevů můžeme zařadit čtveřici oblastí s nejvyšším stupněm společenské nebezpečnosti a závažnosti. Patří sem kriminalita, závislost, prostituce a sebevraždy.²²

Období dospívání je možno pokládat z vývojového hlediska člověka za nesnadnou etapu života, která má své zvláštnosti, a to jak v oblasti biologické, tak i psychické a sociální. Jedlička uvádí, že řada mladistvých se v této části života dostává do mnoha vnějších a vnitřních konfliktů, různých stresových a krizových situací, které ne všichni a ne pokaždé dokážou zvládnout. (Jedlička, Kořa, 1998)

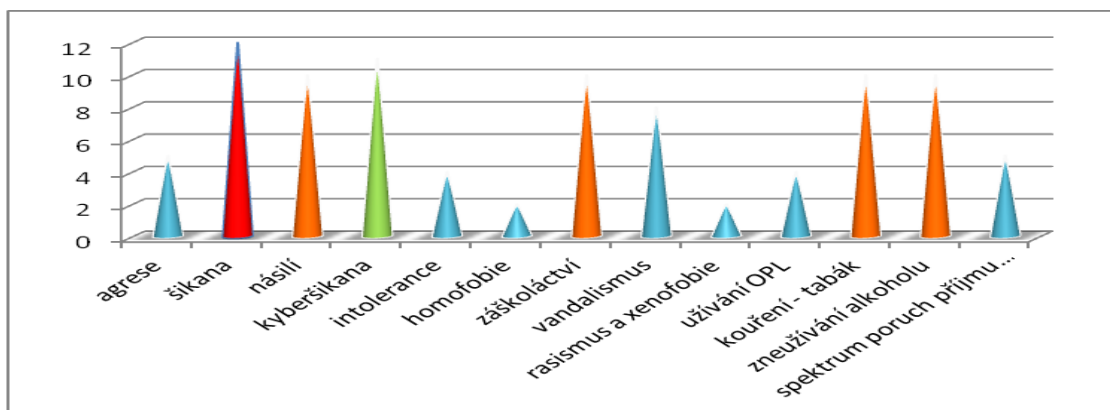
„Z informací vyplývajících z komunikace s krajskými školskými koordinátory prevence a z údajů uvedených v krajských plánech prevence na rok 2013 vyplynula následující četnost výskytu rizikových typů chování (v roce 2012) ve školském prostředí.“²³

²¹ Metodické doporučení MŠMT 21291/2010-28, *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* [online]

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>

²² Informace online - Informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje www.zkola.cz

²³ MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018*. Praha : MŠMT, 2013, s. 4.

Graf č. 1: Výskyt rizikových typů chování ve školním prostředí v roce 2012 (převzato z publikace Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018, str. 5)

Z výše umístěného grafu je zřejmé, že dle prováděného relevantního průzkumného šetření Českou školní inspekcí ve školách v roce 2012 je, že nejčastějším rizikovým typem chování je šikana, poté kyberšikana, záškoláctví, kouření a taktéž i zneužívání alkoholu.

1.3.1 Vymezení vybraných sociálně patologických jevů

V této části kapitoly diplomové práce si přiblížíme některé sociálně patologické jevy jako např. šikana, kyberšikana, záškoláctví, agrese, závislostní jednání, úteky apod.

Šikana – „Slovo šikana pochází z francouzského výrazu chicane, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, pronásledování a opakované vyžadování nesmyslné činnosti. U nás je tento význam ponejvíc spojován s ponižováním, vydíráním a zneužíváním moci u lidí v uzavřených institucích s autoritativním režimem.“²⁴

²⁴ VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001, s. 104.

„Šikana je komplexní problém pedagogický, psychologický, sociologický a především mravní.“²⁵

V současné době představuje šikanování celosvětový problém. Varující je fakt neustále klesající věkové hranice, kdy jedinci přicházejí poprvé do kontaktu se šikanou nebo jinými patologickými jevy. Se šikanou se lze setkat i u dospělých jedinců. Většina autorů se v definici šikany shoduje v tom, že se jedná o dlouhodobý stav, kdy se ubližování opakuje a je prováděno úmyslně.

Říčan definuje šikanu takto: „šikaně říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.“ (Říčan, 1995, s. 26)

Vykopalová pokládá šikanování, za projev asociálního chování a jednání a nazývá jej problémem týkajícím se celé společnosti. „Šikanování je zařazováno mezi ty sociálně patologické jevy, které jsou stále více středem pozornosti a které zasahují stále širší kategorie obyvatelstva. Šikanování je problémem komplexním, na jehož řešení se podílí více vědních disciplin a jejich přístupů: sociologie, psychologie, pedagogika, etika aj., problémem celospolečenským“ (Vykopalová, 2001, s. 103)

O šikanování ve své publikaci Vykopalová uvádí, že se jedná o „zlomyslné obtěžování, pronásledování, týrání a napadání, které může mít bezpočet forem a podob“, jenž není orientováno na určitý věk, pohlaví nebo povolání. (Vykopalová, 2001, s. 103)

Kolář (2001) šikanu popisuje jako „chování označované jako šikanování spočívá v tom, že jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“²⁶

Vykopalová (2001) ve své knize u obětí šikanování poukazuje na níže uvedené problémy, které vznikají jako důsledek šikanování:

²⁵ ŘÍČAN, P.. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha : Portál, 1995, s. 94.

²⁶ KOLÁŘ, M.. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 27.

- nepozornost na vyučování, nízká schopnost koncentrace, psychosomatické nemoci (bolesti hlavy, břicha, poruchy spánku)

- záškoláctví
- deprese, úzkostné stavy
- pocity méněcennosti, sebevražedné pokusy.

Dále Vykopalová u agresorů šikany uvádí tyto důsledky:

- za svoje činy odmítají brát zodpovědnost
- nemají soucit s obětí
- nedovedou se kontrolovat, impulsivně řeší problémy
- nejsou schopni předvídat důsledky svého chování. (Vykopalová, 2001)

Kyberšikana – (cyberbullying) lze stroze definovat jako zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho jiného vyvést z rovnováhy.²⁷

Podrobnější vysvětlení poskytuje Wikipedie: „Kyberšikana (též kybernetická šikana, počítačová šikana či cyberbullying) je druh šikany, který využívá elektronické prostředky, jako jsou mobilní telefony, e-maily, pagery, Internet, blogy a podobně. Řada jejich projevů může spadat do oblasti kriminálních činů. Její nejobvyklejší projevy představuje zasílání obtěžujících, urážejících či útočných mailů a SMS, vytváření stránek a blogů dehonestujících ostatní, popřípadě může kyberšikana sloužit k posilování klasických forem šikany, nejčastěji prostřednictvím nahrání scény na mobilní telefon a jejího následného rozeslání známým dotyčného, popřípadě vystavení na Internetu. Zejména poslední varianta šikany může být extrémně nebezpečná – pokud se spojí s nějakou velmi ponižující situací, takovéto zveřejnění ponižujících materiálů pro obrovské množství lidí (které nejde vzít zpět) mnohonásobně zvyšuje utrpení a trauma oběti, což na ni může mít extrémně neblahý dopad.“²⁸

Záškoláctví – „Záškoláctvím trpí nejen jedinec, který se ho dopouští, ale i celá společnost, protože jeho důsledkem jsou špatné studijní výsledky žáků, jejich horší uplatnění v životě i kriminální činnost. Míra záškoláctví je také indikátorem správné funkce vzdělávacího systému. Pokud mají žáci pocit, že školní vzdělání nemá smysl, a

²⁷ Zdroj: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>

²⁸ Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kyber%C5%A1ikana>

do školy proto nechodí, pak se musíme zamyslet nad způsoby a intervenčními prostředky, jakými s takovou situací můžeme bojovat.“²⁹

Záškoláctví - je záměrné zameškávání školního vyučování. Žák se ze své vůle a bez vědomí rodičů vyhýbá pobytu ve škole. Mnohdy má souvislost se školními neúspěchy žáka a tento jev má tendenci se prohlubovat. Záškoláctví má dvě základní formy – je buď *impulsivní* (dítě neplánuje, že nepůjde do školy), nebo je *plánované* (žák plánuje odchod ze školy pod různými záminkami).³⁰

Podle Kyriacoa (2005) se záškoláctví týká asi 2 % chronických záškoláků na základních školách. Poukazuje na Beinartův průzkum (2002) v Anglii, z něhož vyplývá, že míra záškoláctví se prudce zvyšuje s věkem. Asi 7 % děvčat a 11 % chlapců v 6. třídě uvedlo, že v minulém školním roce chodili za školu. V 9. třídě to již bylo 41 % děvčat a 38 % chlapců.

„Někteří odborníci tvrdí, že až třetina záškoláctví souvisí přímo s klimatem ve škole, s neprofesionálním fungováním pedagogů a s tím spjatý způsob jednání se žáky“.³¹

Závislostní jednání – „Světová zdravotnická organizace (SZO, World Health Organisation) roku 1964 formulovala pojem *závislost*. Podle lékařské vědy je závislost „stav, při kterém absence látky nebo jiného podnětu vyvolává v organismu fyzické nebo duševní obtíže. Vzniká po opakovaném nebo chronickém užívání látky, ale i při určité činnosti, která přináší nadměrné uspokojení.“³²

Ve své publikaci Vykopalová (2001) uvádí, že *alkoholová opilst* se dělí na abnormní opilst, která se člení:

- komplikovaná opilst – vyznačuje se výpadkem vzpomínek a nepřiměřeným primitivním jednáním
- patická opilst – vyznačuje se neklidem a mráкотným stavem.

Podle Nešpora jsou u dětí a mládeže tato specifika působení *návykových látek*:

- podstatně rychlejší vytvoření závislosti,

²⁹ KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, Pedagogická praxe (Portál), s. 44.

³⁰ Zdroj: <http://www.prevence-praha.cz/zaskolactvi>

³¹ BUKOVSKÁ, L., KAŇAK, J., KRČMAŘOVA, B., SCHEEROVA, L., SCHMIDOVÁ, K., STRETTI, S. ULBERTOVA Z. *Sborník studií dětí a jejich problémy III*, Praha : Sdružení linka bezpečí, 2010, s. 73

³² Zdroj: <http://www.prevence-info.cz/typy-rizikoveho-chovani/zavislostni-chovani>

- s ohledem na nižší toleranci existuje vyšší riziko těžkých otrav, sklon k riskování a menší zkušenost,
- z podobných důvodů existuje i vyšší riziko nebezpečného jednání pod vlivem návykové látky,
- u dětí a dospívajících, kteří masivně zneužívají návykové látky nebo jsou na nich závislí, je patrné zaostávání v psychosociálním vývoji,
- u dětí a mladistvých je i „pouhé“ experimentování s návykovými látkami spojeno s problémy v různých oblastech života jako je např. rodina, škola, trestná činnost,
- častější tendence zneužívat širší spektrum návykových látek,
- časté jsou u dětí a mladistvých recidivy závislosti a dlouhodobá prognóza může být příznivější, než jak by naznačoval často bouřlivý průběh.³³

„Trendy v oblasti užívání návykových látek v České republice kopírují celoevropský trend. Po nárůstu ve druhé polovině 90. let došlo ke stabilizaci situace. V roce 2011 byl dokonce u nás poprvé zaznamenán pokles zkušeností mládeže s konopnými látkami a dále pokračoval pokles u nelegálních drog,“ říká hlavní řešitel české části studie Ladislav Csémy z Psychiatrického centra Praha a pokračuje: „Přesto patří Česká republika k zemím s nejvyšší mírou konzumace alkoholu a nelegálních drog, především konopných látek, v Evropě.“³⁴

Agrese – „(z lat. ad-gredior, přistoupit blízko, napadnout) je v psychologicko-sociologickém pojetí chování, které vědomě a se záměrem ubližuje, násilně omezuje svobodu a poškozuje jiné osoby nebo věci.“³⁵

Agrese může být verbální, či fyzická a vzniká v afektu nebo se může jednat o agresi instrumentální jako je např. úmyslný faul při sportu.

Typy agrese:

- myšlenková, verbální, fyzická
- afektivní, instrumentální

³³ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. 3., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2007.

³⁴ *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2011- mezinárodní zpráva*. In: *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách* [online]. 2011 [cit. 15-05-14]. Dostupné z: http://www.drogy-ifo.cz/index.php/info/press_centrum/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espad_2011_mezinarodni_zprava

³⁵ Zdroj: <http://www.prevence-info.cz/typy-rizikoveho-chovani/agrese>

- zaměřená proti osobám, věcem, na jiný objekt než podnětový
- přisunutá, zadržovaná.

Tendence k útočnému jednání, které se transformuje do různých podob, se nazývá **agresivita**.³⁶

Útěky – „můžeme vnímat jako formu negativismu. Jedná se o okamžitý nebo naplánovaný čin, kterým se děti a mladiství snaží řešit své problémy. Útěky se zpravidla opakují a prodlužují. Při útěku obvykle dochází i k jiným projevům poruch chování (krádeže potravin a peněz, lhaní a podvádění, předčasná sexuální zkušenost, vandalismus, loupeže aj.). Zvýšený sklon k útěkům mají jedinci s naznačenými rysy k asociálním až antisociálním činům.“³⁷

Netolismus – pod tímto pojmem rozumíme chorobnou závislost na tzv. virtuálních drogách, mezi které můžeme zařadit televize, video, počítačové hry, mobilní telefon nebo práce či zejména zábava na internetu (chatování, kontrola e-milových zpráv atd.

1.4 Rizikové faktory vzniku sociálně patologických jevů

Při analýze deviantního jevu zjišťujeme, že ve velkém počtu případů není pouze jedna příčina. Obyčejně se jedná o řadu důvodů, které se vzájemně sdružují a usměřňují. Mezi kauzální činitele vzniku a projevu sociální deviace patří **biologické, psychologické, sociální a kulturní faktory**.³⁸

Diagnostikování rizikových faktorů v oblasti sociálně patologických jevů má velký význam pro důkladnou prevenci těchto jevů. Brzkým rozpoznáním počínajících příznaků patologického jednání či chování u jedince nebo skupiny je možné těmto jevům předcházet a současně vyhledávat jejich následující řešení. Za rizikové chování lze pokládat **riskování či experimentování**, které je ovšem u mladistvých takřka přirozeným. Mladiství v dnešní době mají potřebu nebo si jen chtějí dokazovat dospělost, samostatnost, chtějí zapadnout mezi ostatní vrstevníky a hlavně se

³⁶ Zdroj: <http://www.prevence-info.cz/typy-rizikoveho-chovani/agrese>

³⁷ PEŠATOVÁ, I. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. Vyd. 1. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 253.

³⁸ URBAN, Lukáš a Josef DUBSKÝ. *Sociální deviace*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice.

vyrovnávat starším. V určitém měřítku může být toto riskování a překonávání překážek užitečné, protože zvyšuje perspektivu na úspěch v jejich pozdějším životě. Jelikož život každému z nás přináší mnoho nepoznaných situací, součástí jakéhokoli rozhodování je jistá míra riskování. Je ale velmi důležité, aby jedinec dokázal rozpoznat ještě akceptovatelnou míru riskování, a to mládež a mladí lidé častokrát neumějí.³⁹

V první polovině 20. století sílí tendence o vysvětlování příčin sociálně patologických jevů směrem kriminální patologie k faktorům biologickým, čili v ***dědičné či hereditární zátěži***, podtržením vlivů rasové odlišnosti, či faktorech biologických jako jsou např. porucha struktury osobnosti, extrémní psychické zátěže, nesoulad mezi id, ego a superego v naučeném sociálním chování. Prizmatem sociálních činitelů byla studována především ***patologická struktura rodiny***, ale i různých primárních skupin, zejména jejich subkultur a kontrakultur. Neustále silněji byly brány v úvahu příliš značné dopady industrializace, postupující urbanizace a značný vliv medií.⁴⁰

Podle Mühlbacher k zásadním příčinám vzniku a vývoje závislostního chování podle odborné literatury „nejčastěji patří ***motivace***:

1. Interpersonální – získat chybějící pocit respektu a uznání.
2. Sociální – identifikace s hodnotově kompatibilní subkulturou.
3. Fyzická – získat pocit fyzické libosti, uvolnění z pocitu zodpovědnosti a obtíží.
4. Sensorická – potřeba stimulace smyslů, zpravidla sexuálně zaměřená.
5. Politická – být součástí hnutí za uvolnění společenských konvencí a pravidel.
6. Intelektuální – vymanit se z pocitu malosti a produkovat cestou zkoumání povědomí zdání intelektuální jedinečnosti.
7. Kreativně estetická – rozšířit hranice představivosti a umělecké tvorby za horizont všednosti.
8. Filozofická – rozkrýt „nové“ pohledy na svět a hledat originální smysl života.
9. Antifilozofická – reakce na neschopnost standardního hodnotového ukotvení.
11. Spirituálně mystická – ortodoxně náboženské vidění světa.
12. Specifická – touha vymanit se ze všednosti cestou „dobrodružství“ a obdivem druhých.“ (Sekot, 2010, s. 16)

³⁹ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2002.

⁴⁰ SEKOT, A. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2010.

Základních rizikových činitelů, kteří jsou původci sociálně patologických jevů, je mnoho. V této kapitole se zaměříme zejména na nejdůležitější a nejzávažnější z nich.

Významný nárůst nežádoucího chování a všech negativních jevů během několika posledních let pobízí k tomu, abychom se zamysleli, z jakého důvodu k tomuto došlo. Vzhledem k posledním výsledkům průzkumu a poznatkům např. humánní genetiky nelze přehlédnout ani *příčiny endogenní tzn. vnitřní*. Zejména evoluce v předchozích letech u nás napovídá, že na výskyt sociálně patologických jevů má v první řadě vliv sociální prostředí. Už ve starověku bylo známo, že „prostředí, kde se člověk zdržuje většinu času dne, určuje charakter (Antifones).“⁴¹ Psychologové i sociologové se shodují v tom, že prostředí, zejména sociální, je rozhodující ve formování osobnosti jedince. „Filozof Aristoteles zastával názor, že zločinec je nepřítel společnosti, ale příčinu nehledal v něm samotném, ale v prostředí, ve kterém zločinec žije. Vycházel z toho, že pozitivní i negativní vývoj člověka je v podstatě určen prostředím, a že spáchaný zločin je vždy odrazem určité kultury.“⁴²

Helus ve své publikaci uvádí, „že socializace probíhá v různých prostředích – v rodině, škole, zaměstnání, kamarádkých a přátelských skupinách, nejrůznějších organizacích a institucích. Značně ji ovlivňují *prostředky masové komunikace* – televize, rozhlas, tisk ...“⁴³

Sociální příčiny patologických jevů jsou příčiny týkající se lidské společnosti, vztahů mezi jedinci této společnosti, a to nejen v malých či velkých skupinách, ale zejména ve formálních a neformálních skupinách. Malá, neformální skupina, tedy *rodina* je právě ta, kdo ovlivňuje děti a mladistvé od začátku jejich života tzn., že rodina je primárním socializačním činitelem.

„V našem výzkumu, prováděném na vzorku 1 108 adolescentů z celé ČR (7), bylo potvrzeno několik předurčujících faktorů rizikového chování mládeže. Prokázalo se, že chlapci vykazují významně větší četnost problémového chování a psychopatologického jednání (až 2× vyšší) než dívky, zejména v projevech agresivního jednání. Výrazným jevem souvisejícím s životním stylem je pasivní trávení volného času. Kromě sledování televize se v našem výzkumu na předních místech objevuje bezcílné toulání, užívání alkoholu jako způsob odpočinku a zábavy. Poměrně vysoké

⁴¹ KREJČÍŘOVÁ, O. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha : Eteria, 2002.

⁴² Zdroj: http://www.ftk.upol.cz/_katedry/apa/esf010/download/skopalova.pdf

⁴³ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2007, s. 35.

procento respondentů (více než 19 %) uvádí nudu. Problémové chování částečně souvisí s typem navštěvované školy a velikostí bydliště. Jedinci žijící na vesnici vykazují menší četnost problémového chování. Nejvýznamnějším rizikovým faktorem ve vztahu k problémovému chování se prokázala funkčnost rodiny. Jedinci z nefunkčních rodin vykazují více než 3× větší četnost problémového chování.⁴⁴

Vzájemnou interakcí mezi členy rodiny si každý jedinec osvojuje normy, hodnoty a přebírá různé vzorce chování. Přirozeným prostředím dítěte je rodina, která má hlavní vliv na jeho výchovu a její výchovná role má pro jedince nezastupitelnou roli. Podle Fišera a Škody rodina formuje jedince v průběhu jeho vývoje a je významným nositelem jeho budoucích rolí a identity obecně. (Fischer, Škoda, 2009).

Rodinné zázemí, styl výchovy, nepodnětná vazba a nedostatky v komunikaci mezi členy rodiny můžeme považovat za rizikové faktory. Velkou roli hraje i **sklon k různým závislostem u některého člena rodiny**. Významný je i **postoj členů rodiny a osob blízkých k návykovým látkám**, jelikož se podle něho dítě zpravidla orientuje nebo je přejímá za vlastní.

Na chování a jednání dětí i mladistvých působí **vliv vrstevníků, různé party a skupiny**, s kterými se setkávají. Tyto party leckdy mění normy i smýšlení jedince, které si osvojili od své rodiny nebo jiných výchovných činitelů. Je patrné, že myšlení a jednání dnešních mladých lidí usměrňují i velké neformální skupiny.⁴⁵

Za nevhodné vlivy můžeme pokládat také **nízkou úroveň rozumových schopností**, což způsobuje nevalné výsledky ve škole. Na základě neuspokojivého hodnocení učitele si jedinec formuje nenávistný vztah nejen k učiteli, ale také ke spolužákům. Žák je ve třídě málo oblíben a snaží se odlišit od svých spolužáků nebo chce naopak „zapadnout“ do party.⁴⁶

Ve školním prostředí k rizikovým faktorům způsobující sociálně patologické jevy můžeme přiřadit např. **vrstevníky, školní klima, nepřátelskou atmosféru ve škole nebo ve třídě, závislostní chování**, ale také **neefektivní program prevence sociálně patologických jevů** ve škole. Jedním z nejdůležitějších faktorů ve školním prostředí, který významnou měrou ovlivňuje žáky je role a osobnost učitele. „ Garantem mravní

⁴⁴ MARKOVÁ, Marie. *Vliv sociálních faktorů na problémové chování adolescentů*. [online] 9/2008 [cit. 2015-04-13] Dostupné z: <http://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2008/03/11.pdf>

⁴⁵ Zdroj: http://www.ftk.upol.cz/_katedry/apa/esf010/download/skopalova.pdf

⁴⁶ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SLON, 2003.

výchovy ve škole byl, je a bude učitel. Jeho připravenost a úspěšné působení v této oblasti jsou podmíněny:

- jeho dlouhodobou motivací rozvíjet mravní stránku žáků
- jeho dostatečnými znalostmi z oblasti filozofie, etiky, psychologie a samozřejmě pedagogiky
- jeho dovednostmi kompetentně a promyšleně ovlivňovat mravní vývoj svých svěřenců.⁴⁷

V širokém slova smyslu může hrát svou roli i *fyzický vzhled nebo zdravotní stav*. Tento jedinec může být vyloučen z mnoha činností svých vrstevníků a bývá častokrát zesměšňován a vytlačován na okraj skupiny. Toto chování společnosti směřuje k frustraci takového jedince, a buď se stahuje sám do sebe, nebo naopak inklinuje ke kriminálnímu uspokojování společností odmítaných potřeb.

Večerka prezentuje výzkum institutu pro kriminologii a sociální prevenci, který verifikoval, že nezletilí a mladiství delikventi se rekrutují zejména z rodin s kriminální zkušeností a z rodin sociálně rozvrácených. Odborníci, se setkávají s delikventní mládeží, posuzují své klienty jako agresivnější, méně ovladatelné a i méně zodpovědné, s nevelkou mírou sebekritičnosti a odolnosti vůči stresu. Zvláštní rizikovou kriminogenní skupinou jsou děti „na útěku z domova“ a z výchovných zařízení, dále mladí lidé, propuštěni z ústavní péče po dovršení zletilosti. Je nevyhnutelné si uvědomit, že rizikového chování dětí a mládeže ovlivňuje stav celé společnosti. Dále Večerka z Institutu pro kriminologii a sociální prevenci u mladých lidí spatřuje růst trestné činnosti především z těchto důvodů:

- špatné chápání principů demokracie,
- dochází postupně ke krizi systému hodnot, norem, zvyků a současně si není schopen mladý člověk zvolit akceptovatelný vzor chování,
- roste úsilí obohatit se, co nejrychleji a za jakoukoli cenu,
- tendence mladých lidí postavit se proti každé autoritě a nerespektovat ani jednu z nich.⁴⁸

⁴⁷ VESELÁ, Z. *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Brno : Konvoj, 1998, s. 33.

⁴⁸ VEČERKA, K. *Sociálně patologické jevy u dětí: závěrečná zpráva z výzkumu*. Vyd. 1. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000.

U dětí a mladistvých můžeme do rizikových faktorů začlenit např. i to, jakým způsobem, jak efektivně a smysluplně tráví svůj volný čas. V neposlední řadě do rizikových faktorů můžeme zařadit i snadnou dostupnost návykových látek nejen ve větších městech, nezdravý životní styl, módní trendy a velmi silný vliv masmédií aj.

2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Pedagogický slovník definuje „rizikové chování Angl. risk-taking behavior, problém behavior syndrom. Chování rizikové populační skupiny, v pedagogickém kontextu zejm. skupiny dospívajících. Světová zdravotnická organizace stanovila medicínskou kategorii „dorost“ jako samostatnou rizikovou populační skupinu se samostatným preventivním programem. Nejčastěji jde o tři rizikové typy chování: 1. zneužívání návykových látek (nikotin, alkohol, drogy); 2. negativní chování v oblasti reprodukční (předčasný sex a s ním spojené střídání partnerů, riziko pohlavních nemocí a předčasného otěhotnění); 3. Negativní psychosociální chování (poruchy chování, agresivita až kriminalita, úrazy, deprese až sebevražedné jednání, poruchy škol. prospívání, nedokončení škol. docházky, následná nezaměstnanost). Tyto tři kategorie mají tendenci se sdružovat a jedna usnadňuje vznik druhé. Ve hře je také emociální deprivace, distres (stres s negativními účinky) a negativní tlaky vrstevníků.“ (Průcha, 2003, s. 201)

Pod pojmem rizikové chování: „rozumíme chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost a tímto pojmem nahrazujeme doposud používaný termín sociálněpatologické jevy.“⁴⁹

2.1 Sociálně patologické jevy vs. rizikové chování

Pojem sociálně patologické jevy je pro problematiku školní prevence již koncepčně překonaný, jelikož je nejen stigmatizující, normativně laděný, ale dává značně velký důraz na společenskou normu. „Upouštíme tím od dřívější paternalistické rétoriky definující, co je a co není společenská či kulturní norma či patologie naopak se tím snažíme důsledně vymezit vůči různým ideologickým vlivům. Důraz tím klademe na jednotlivce nebo jasně ohraničenou sociální skupinu a jasně definujeme, čím a jak dochází k poškození (újmě) ohrožení na zdraví v nejširším smyslu slova. Toho dosahujeme tím, že jasně pojmenováváme, co a proč představuje (výchovné, zdravotní,

⁴⁹ MIOVSKÝ, Michal a Pavel BÁRTÍK. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Vyd. 1. Praha : VFN v Praze, 2010, s. 23.

sociální či právní) riziko pro jedince nebo společnost a jak toto riziko konkrétně vypadá (jak jej lze definovat) a jak jej můžeme pozitivně ovlivnit, tedy snížit nebo zcela eliminovat. (Miovský, 2010, s. 23)

V odborné literatuře se pojem *sociálně patologický jev* a *rizikové chování* velmi často překrývají, ale tam kde se jedná o společensky závažný jev, se používá termín *sociální patologie*. Z výše uvedeného plyne, že pojem sociálně patologické jevy jsou méně vhodné v problematice prevence zejména proto, že v dnešní době obsahují druhy chování, které se významně odlišují závažností a následky jak pro jedince, tak i pro společnost. Nejen odborníci, ale také i laická veřejnost se spíše přiklání k pojmu sociální patologie, než rizikové chování, ale tento termín není ani univerzálně aplikovatelný. Pokud použijeme jeden nebo druhý pojem a nebudeme-li diferencovat mezi sociálně patologickými jevy a rizikovým chováním, mohlo by dojít k podceňování určitých jevů nebo naopak k patologizaci některého chování, které patologické není.⁵⁰

Dle názoru autorky nelze tedy výslovně říci, zdali je vhodné používat jen jeden termín a to buď *rizikové chování*, nebo jen sociálně patologické jevy, protože oba dva termíny označují jak skupiny určitých jevů, tak i jejich pochopení. Autorka si myslí, že je vhodná alternativa užívání obou pojmů, aby nedocházelo k podceňování nebo nadhodnocování určitého chování a tím způsobené poškození určitého jedince či skupiny.

⁵⁰ *Aktuální otázky sociální politiky - teorie a praxe: sborník příspěvků z vědecké konference s mezinárodní účastí : Pardubice, 23.10.2007. Vyd. 1. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2007.*

3 ŘEŠENÍ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

V této části práce se budeme zabývat některými řešeními problematiky sociálně patologických jevů a to především šikany a závislostního chování.

Všichni jsme se jistě ve svém osobním i pracovním životě setkali na vlastní kůži s nadřazeným jednáním svého nadřízeného nebo úředníka na úřadě, kdy nám jejich chování přišlo nepříjemné, nepřiměřené a až arogantní. Z tohoto důvodu uvedeme ještě jeden termín pojmu šikana, který v této práci ještě nezazněl. Říčan ve své knize uvádí, že šikanou se označuje, „zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat.“ (Říčan, 1995, s. 25)

V této části práce se budeme zabývat některými teoretickými východisky řešení problematiky sociálně patologických jevů a to především šikany a závislostního chování.

„Prvním předpokladem k nápravě je jasné *vědomí problému*. Fakta, která o šikaně nashromáždil výzkum za poslední čtvrt století, jsou velmi přesvědčivá.“ (Říčan, 1995 s. 84). Dále ve své knize uvádí že: „agresivnímu chování, stejně jako jeho vnitřnímu doprovodu či příčině, tj. agresivním citům, představám a fantaziím, rozumíme stále jen z malé části, přesto však jsou známe některé účinné postupy, jak agresii regulovat, usměrňovat, transformovat do sociálně přijatelné podoby nebo prostě nahrazovat jinou činností. (Říčan, 1995, s. 94)

Říčan poukazuje na to, jak už bylo v této práci prezentováno, že *šikana je komplexním problémem*, a to především mravním, ale i pedagogickým, sociologickým a psychologickým. Úsilí pochopit tento jev a vyhledávání nových možností k nápravě staví do ostrého světla značné chyby školského systému u nás i v širší sociokulturní oblasti, ale i chorobné nedostatky a „nebezpečné rozkladné trendy celé společnosti, jimiž jsou zejména ztráta solidarity silných a slabých se silnými, upadlé pojetí demokracie jako prostoru osobní libovůle, šíření konzumní ideologie, podkopání principu autority, uvolnění a ochladnutí rodinných vztahů a trávení neúměrného množství času nekulturní pasivní zábavou.“ (Říčan, 1995, s. 94)

Ve své knize Řičan zmiňuje, že jsme se setkali se všeobecnou snahou, jak ignorovat krize současné školy, ale i společnosti tzn. zahalovat drsnou a syrovou skutečnost nezvládnutého násilí a očekávat samovolné vyřešení problému v případě, že budeme dodržovat zajeté koleje. Uvádí, že je možné šikanu ve školách, při dobré, a silné vůli notně omezit i za stávajících podmínek. Pedagogové, ale i rodiče mohou používat mnoho známých, ale i některých osvědčených nástrojů, „aby se škola stala místem, kde je naplňováno právo dětí žít v bezpečí a svobodě, tak aby zde mohla být skutečná dílna lidskosti.“ (Řičan, 1995, s. 94)

Kraus uvádí tři způsoby, jakými lze reagovat na sociálně patologické jevy:

- **zákaz a tvrdé potírání** – např. úplný zákaz kouření, rozvodů, prohibice alkoholu apod., popř. tvrdá opatření k zamezení těchto jevů,
- **preventivní opatření** – je nezbytné si uvědomit, že ani velmi efektivní preventivní program či systém nedokáže zcela nezabránit vzniku a zastavit sociálně patologické jevy,
- **náprava, léčení a zmírnění důsledků sociálně patologických jevů.**⁵¹

Budeme se v této kapitole také zabývat i některými řešeními závislostního jednání např. drogovou závislostí a z tohoto důvodu si vymežíme pojem droga, drogová závislost.

„Droga je látka vyvolávající stav tělesné či psychické závislosti u osob, které je užívají periodicky či kontinuálně. Platí, že libovolná látka, jakožto duševní činnost ovlivňující, se může opakovaným užíváním stát drogou. Přitom je třeba vzít v úvahu, že se objeví stále nové a nové látky, na něž si jedinec může vypěstovat závislost. Světová zdravotnická organizace (WHO) od počátku šedesátých let používá termín *drogová závislost*, a to pro všechny druhy závislostí včetně alkoholismu. Tento termín nahrazuje pojem toxikomanie či narkomanie, neboť lépe a komplexněji reflektuje podstatu problematiky. Drogová závislost je definována jako stav, nikoli jako touha, sklon či nutkání požívat návykové látky. Nověji se používá i přívlastkových označení jako „užívání, zneužívání, nadužívání“ (úzus, abúsus, misúsus).“⁵²

⁵¹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008.

⁵² SEKOT, A. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2010, s. 15.

Užívání návykových látek lze považovat za rizikové chování, které je ovlivněno mnoha faktory. Aby nedocházelo k hlubším nežádoucím dopadům, je třeba najít efektivní a vhodné intervence, které působí na rozvoj osobnosti a uplatnění mladého člověka v životě. Užívání těchto látek lze rozlišit na:

- experimentální užívání drog,
- rekreační tj. příležitostné užívání drog
- problémové užívání drog
- závislé užívání drog.

V České republice je zakázána výroba, distribuce, přechovávání, šíření i propagace omamných a psychotropních látek, a to bez zřetele na věk žáka a prostředí, v němž k tomuto docházelo. Taktéž je zakázáno navádění k užívání uvedených látek. Nejrozšířenější návykovou látkou v Evropě je alkohol, který je drogou legální, ale její dostupnost je v různých zemích rozdílná. Rozšířenost pití alkoholu má společenské a kulturní kořeny. V České republice je dle zákona možné prodávat a podávat alkohol osobám zletilým tzn. od 18let věku. Závislost na tabáku je nejrozšířenější formou cigaret, ale v posledních letech stoupá kouření vodních dýmek. Návykovou drogou je látka nikotin.⁵³

3.1 Prevence sociálně patologických jevů

Dnešní děti a mládež jsou pod velkým vlivem společnosti a módních trendů a tím jsou i více ohroženy různými faktory, které ovlivňují jejich chování a jednání. V první řadě to jsou děti školního věku, které spadají do rizikového teritoria výskytu patologických jevů. Velmi často se stávají oběťmi násilí či agresivního chování svých vrstevníků. Alarmující je i fakt zvyšujícího se počtu dětí, které se setkali s návykovými látkami, a nemálo z nich se stalo na těchto látkách závislých. Vzhledem k těmto skutečnostem je bezesporu v dnešní době ve všech školách, ale i školských zařízeních nesmírně důležitá a potřebná prevence zejména prevence primární. Dle mého názoru je daleko jednodušší sociálně patologickým jevům předcházet efektivní prevencí než řešit následky, které tyto jevy sebou nesou.

⁵³Zdroj: <http://www.prevence-info.cz/typy-rizikoveho-chovani/uzivani-navykovych-latek>

Prevence (z lat. *praevenire*, předcházet) je soustava opatření, která mají předcházet nějakému nežádoucímu jevu, například nemocem, drogovým závislostem, zločinům, nehodám, neúspěchu ve škole, sociálním konfliktům, násilí, ekologickým katastrofám a podobně.⁵⁴

Helus prezentuje prevenci „ z konceptuálního hlediska je pojem latinského původu a znamená opatření učiněná předem, včasnou obranou nebo obranu či předcházení. Zhruba od konce 50. let se prevence rozdělila na primární a sekundární. Od 60. let se navíc hovoří o terciální prevenci.“ (Helus, 2007, s. 22)

„Prevence by měla být dlouhodobým působením na dítě s ohledem na věk a jeho aktuální prožívání světa, směřována spíše na rizikové faktory spolupodílející se na vzniku závislostí a jiných sociálně patologických jevů. Patří sem kvalita a zralost sebepojetí, schopnost prosadit se ve skupině vrstevníků, znalost svého vlastního hodnotového rámce, vlastních postojů a rámců chování a přijetí skutečnosti, že za své postoje a chování každý sám nese odpovědnost. Spadá sem také celá škála pozitivních orientací na vlastní život a trávení volného času a hledání realizační linie ve vlastním životě, včetně nácvičku alternativních forem chování v rizikových či jinak psychicky náročných situacích.“⁵⁵

Pojem prevence lze definovat jako předcházení určitým problémům s použitím „systému opatření, který je zaměřen na snižování, případně vyloučení rizika výskytu určitých životních situací, stavů, procesů, jevů, negativně působících na člověka nebo skupiny lidí, pod vlivem existujících životních, pracovních, sociálně-ekonomických podmínek a způsobu života“⁵⁶

Prevenci sociálně patologických jevů zpravidla rozdělujeme a to prevence primární, sekundární a terciární.

Typy prevence:

1. primární prevence – „zaměřena na celou sledovanou populaci (např. prevence delikvence zaměřená na celou mládež, a to nespecifická – podporující žádoucí formy chování obecné, a specifická – zaměřená proti konkrétnímu riziku;

⁵⁴ Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Prevence>

⁵⁵ Zdroj: informace z www.zsmendelova.cz

⁵⁶ EMMEROVÁ, I. *Prevencia sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2007, s. 64

2. sekundární prevence – zaměřená na rizikové jednotlivce a skupiny (např. prevence delikvence zaměřená na děti ze socioekonomicky znevýhodněných skupin).

3. terciární prevence – zaměřená na minimalizaci následků nebo pokračování nežádoucích jevů u jedinců, u nichž se již sledovaný nežádoucí jev vyskytl (např. preventivní opatření mající zabránit recidivě u mladých delikventů).“ (Průcha et al., 2004, s. 178)

Základním východiskem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji, pozitivního sociálního chování, k rozvoji psychosociálních dovedností a k adekvátnímu zvládnání zátěžových situací osobnosti. Cílem této prevence je snaha zamezit přítomnosti rizikového chování v uvedených oblastech nebo redukovat škody z tohoto chování vzniklých.⁵⁷

Dle Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních Čj.: MŠMT 21291/2010-28 se primární prevence ve školách a školských zařízeních dělí na:

Specifickou primární prevenci – aktivity a programy orientované specificky na redukování a předcházení výskytu jednotlivých podob rizikového chování žáků. Můžeme sem zařadit *všeobecnou* prevenci, tzn. zaměřenou na širší populaci bez ohledu na rozsah problému nebo rizika. *Selektivní* prevence tzn. zaměřenou na žáky s předpokladem zvýšeného rizikového chování a prevenci indikovanou, která je zaměřena na jedince a skupiny u kterých byl zaregistrován vyšší výskyt rizikových faktorů v jejich chování, obtížných vztahů v rodině, s vrstevníky nebo ve škole.

Nespecifická primární prevence – všechny činnosti, které napomáhají zdravému životnímu stylu, osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a uspořádání volného času, např. sportovní a volnočasové aktivity, programy vedoucí k dodržování společenských pravidel nebo zdravého rozvoje osobnosti a především k odpovědnosti za sebe samého a za své jednání. Tato prevence je důležitá v souvislosti s použitím různých efektivních a vyhodnotitelných speciálních programů.

⁵⁷ Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (Čj.: MŠMT 21291/2010-28)

Efektivní primární prevence – kontinuální a komplexní programy, interaktivní programy, vytváření dobrého klimatu ve třídě a skupině, zejména programy, které pomáhají bránit se žákům sociálnímu tlaku, osvojování a rozvoj sociálně emočních dovedností a kompetencí, tvůrčí zvládnání konfliktů a zátěžových situací, odmítání legálních a nelegálních návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí a sebehodnocení apod. Účinnost a zhodnotitelnost této prevence jsou založeny na soustavnosti a dlouhodobosti, aktivitnosti, přiměřenosti, názornosti, uvědomělosti.

Neúčinná primární prevence – do této prevence můžeme zařadit např. zastrahování a triviální přístup, citové apely, pouhé předávání informací, potlačování diskuse, stigmatizování, nezapojení žáků a studentů do aktivit a nerespektování jejich názorů, hromadné či kulturní aktivity, po kterých nenavazuje diskuze v malých skupinách.

V pedagogice je velmi důležité, aby byla prevence zaměřena na užívání návykových látek a s tím souvisejícího vzniku závislostí, násilného jednání a prevenci úrazů a nemocí. (Průcha et al., 2004)

Dokument strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže definuje pojem prevence jako „všechna opatření směřující k předcházení a minimalizace jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Prevencí může být jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky.“⁵⁸

Své místo a nezastupitelnou roli mají v prevenci sociálně patologických jevů i instituce, kterými jsou školy nebo centra volného času. Prevenci ovlivňuje také sociální politika a ta „ se musí snažit konstruovat preventivní aktivity nejen z pohledu okamžité potřeby, ale především z dlouhodobého hlediska. Je nutné vytvářet takové nástroje sociální politiky, jež budou přispívat k znemožnění vzniku společensky nežádoucích zárodků sociální patologie. Je potřeba předcházet tomu, aby ve společnosti vznikaly nové sociálně handicapované skupiny, především mezi mladými lidmi“⁵⁹

V resortu školství, mládeže a tělovýchovy jsou jedním z hlavních nástrojů prevence preventivní programy. Jejich podpora je hlavním úkolem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), které je kompetentní k jejich tvorbě

⁵⁸ Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018.

⁵⁹ ČAKRTOVÁ, T. Sociální politika. *Sociální politika*. 1994, č. 4, s. 5-8.

a případně participuje na realizaci. Těmto programům se budeme věnovat v diplomové práci v samostatné kapitole.

„MŠMT je resortem, který koordinuje v rámci ČR aktivity v oblasti primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže. Tuto koordinaci zabezpečuje ve spolupráci s krajskou institucionální úrovní - krajskými školskými koordinátory prevence, na úrovni bývalých okresů prostřednictvím pedagogicko-psychologických poraden - metodiků prevence a zároveň v úzké vazbě na činnost samotných primárních uživatelů a realizátorů programů primární prevence rizikového chování škol a školských zařízení - školních metodiků prevence. Díky takto nastavenému vertikálnímu systému vedení má MŠMT vytvořen stabilní systém koordinace a řízení od úrovně státní, přes samosprávné, až po úroveň místní. V rámci celé ČR má ve spolupráci s kraji vytvořeny koordinační a metodické články na krajské, bývalé okresní a místní (školní) úrovni. Při své činnosti primárně vychází z dokumentů národní povahy, a to zejména platné legislativy a národních strategií – Národní strategie protidrogové politiky na příslušná období a Strategie prevence kriminality taktéž na příslušná období.“ (Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018)

Tabulka č. 1: Organizační systém prevence
(Zdroj: http://www.odrogach.cz/skola/zaklady-prevence/organizacni-system-prevence.html?section_id=17)

MŠMT při svém působení primárně vychází z dokumentů národní povahy, a to především platné legislativy a národních strategií – *Národní strategie protidrogové politiky* na příslušná období a *Strategie prevence kriminality*, která je stanovena také na příslušné období. Dále prohlubuje spolupráci v problematice primární prevence na

úrovni horizontální, tzn. meziresortní, má vytvořen poradní orgán a tj. Výbor pro koordinaci primární prevence. Na vertikální úrovni má zřízen Výbor krajských školských koordinátorů prevence. V rámci prevence taktéž spolupracuje s neresortními orgány a to především s Úřadem vlády – Radou vlády pro koordinaci protidrogové politiky a Republikovým výborem pro prevenci kriminality Ministerstva vnitra. (Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018)

V oblasti prevence ve školách a školských zařízeních je základním předpokladem naplňování cílů v této problematice „**pedagog vzdělaný, kvalifikovaný, komunikativně, psychologicky a speciálně pedagogicky vybavený.**“⁶⁰

Nešpor ve své publikaci „Příručka pro život ve 21. století“ uvádí, že mohou být v prevenci patologických jevů velmi užiteční i připravení vrstevníci, kteří žijí zdravým životním stylem a kvalitně tráví svůj volný čas. V prevenci mohou být velmi prospěšní i připravení vrstevníci, kteří žijí zdravě. Efektivní je též zapojit při prevenci co nejširší okruh lidí tzn. žáky, učitele, rodiče, lékaře apod.⁶¹

Vzhledem k rostoucí imunitě dětí a mládeže proti rizikovým projevům chováním je nutná systémová a koordinovaná příprava realizátorů preventivních činností ve školách a školských zařízeních. (Pešek, Nečesaná, 2009)

„V oblasti prevence sociálně patologických jevů, cílené na děti a mládež zaujímají školy nezastupitelné místo. Vždyť na základních školách je více než 11 % žáků se zvýšeným rizikem k sociálně patologickému chování, na středních školách a gymnáziích se pohybuje podíl těchto jedinců kolem 7 % a na učilištích a praktických školách přesahuje velmi znepokojující hodnotu 46 %. Právě tito žáci potřebují, aby jim někdo pomohl. A to dříve, než opustí školský systém. V opačném případě bývá jejich budoucnost zpravidla dosti problematičká.“ (Jedlička et al, 2004, s. 323)

⁶⁰PEŠEK, Roman a Kateřina NEČESANÁ. *Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících: vybrané klíčové dokumenty, výsledky aktuálních výzkumů, příčiny a vývoj užívání drog, motivace ke změně a léčba: moderní metody pro nácvik psychosociálních dovedností zvyšujících sebedůvěru*. Písek : Arkáda - sociálně psychologické centrum, 2009, s. 13.

⁶¹ Zdroj: <http://www.zkola.cz/Stranky/zkola.aspx>

3.2 Drogová prevence ve školách a školských zařízeních

„Drogová prevence realizovaná v rámci procesu školní výuky je rozšířenou a velmi oblíbenou strategií předávání informací o drogách a rizicích jejich užívání dětem a mladistvým. Zároveň slouží k ovlivňování jejich postojů a chování v případech, že se skutečně setkají s drogami.“⁶²

Primární drogová prevence ve školách a školských zařízeních vychází z Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 – 2018. Tato strategie je podrobněji rozpracována v akčních plánech. Od předchozí strategie byla rozšířena o problematiku hazardního hraní a prevenci patologického hráčství a strategii k omezení škod způsobených alkoholem. Národní strategie 2010 – 2018 vymezuje zásadní východiska protidrogové politiky vlády, směry řešení problému užívání drog, principy a přístupy, na nichž protidrogová politika České republiky staví. Strategie byla přijata usnesením vlády ze dne 10. května 2010 č. 340. Ve shodě se svým dlouhodobým charakterem přesně určila v období svého vzniku v obecné rovině čtyři základní cíle:

- snížit míru experimentálního a příležitostného užívání drog zejména mladými lidmi,
- snížit míru problémového a intenzivního užívání drog,
- snížit potenciální rizika spojená s užíváním drog pro jedince a společnost,
- snížit dostupnost drog zejména pro mladé lidi.⁶³

„Drogovou prevencí definujeme jako iniciativy, aktivity a strategie určené k tomu, aby se zamezilo negativním následkům spojeným se (zne)užíváním drog.“ (Gallà, 2005, s. 11) Mezi následky závislostního chování můžeme zařadit např. zdravotní poškození, ale i sociální a právní důsledky. Cíle iniciativ mohou být odlišné např. předcházet prvnímu užití drogy, zabránit zneužívání drog a závislosti na nich a předcházení problémům, do kterých uživatel drog může dospět.

Školní prevence drog obsahuje taktéž všechny výše uvedené pohledy, ale redukuje se na specifické školní prostředí. Obsahuje prevenci zneužívání drog, ale i pravidla a předpisy

⁶² GALLÀ, M. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: příručka o efektivní školní drogové prevenci*. 1. vyd. v českém jazyce. Překlad Jindřich Bayer. Praha: Úřad vlády České republiky, 2005, s. 8.

⁶³ Zdroj: http://www.drogy-info.cz/index.php/drogova_situace/protidrogova_politika_v_cr/narodni_strategie_protidrogove_politiky_na_obdobi

ohledně drog a mimo jiné i předávání ohrožených žáků a studentů do péče profesionálních zdravotnických služeb nebo kterékoli různé iniciativy i strategie, které se týkají užívání drog ve školách. (Gallà, 2005)

PhDr. Radimecký uvádí na webu www.adiktologie.cz: „Primární prevence užívání drog patří k nejoblíbenějším součástem drogové politiky, protože snad každý z nás dospělých by rád ochránil naše děti před vším zlým, tedy i před riziky spojenými s užíváním legálních a ilegálních drog. Současně je prevence i jakýmsi jablkem sváru, který se odehrává mezi různými skupinami dospělých zejména o tom, jakou podobu by skutečně účinná drogová prevence měla mít. Tyto spory jsou způsobeny pochopitelným, i když nerealistickým očekáváním laické veřejnosti, že programy primární prevence vyřeší problémy spojené s užíváním látek měnících vědomí jednoduše proto, že jednou provždy odradí mladé lidi od experimentů či od užívání návykových látek. Takhle jednoduše to ale nefunguje prostě proto, že v okamžiku, kdy se mladý člověk rozhoduje, zda drogu vzít či ne vzít, stojí před touto volbou zpravidla sám a působí na něj více faktorů, než jsou jeho vědomosti o rizicích s užíváním drog spojených.“

Součástí primární protidrogové prevence jsou i organizace, které participují na realizaci této prevence na školách i ve školských zařízeních, organizace, které zajišťují vzdělávání v oblasti problematiky prevence drog pro učitele i vychovatele.

Na každé základní i střední škole pracuje školní metodik prevence, který má na starost problematiku primární prevence tzn. i problematiku drogové prevence. Sekot zdůrazňuje „nutnost poskytnout mladým lidem dostatečné a objektivní informace o rizicích různých drog. Proto všechny základní a střední školy mají zřízenou funkci školního metodika prevence a realizují minimální preventivní program v různé formě: školská primární protidrogová prevence je podporována okresními metodiky prevence a krajskými školskými koordinátory metodicky řízenými MŠMT.“ (Sekot, 2010, s. 26)

3.3 Prevence šikany ve školách a školských zařízeních

MŠMT je nejdůležitějším garantem dílčích cílů zaměřených na systematickou prevenci násilí a šikany ve školách a školských zařízeních a na úbytku podílu mladých lidí, u nichž se objevují zdraví škodlivé podoby chování, jako např. jsou konzumace drog, tabáku a alkoholu. (Pešek, Nečesaná, 2009)

Primární prevence ve školách a školských zařízeních vychází z Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Č.j.: MŠMT 22294/2013-1, kde je šikanování definováno „jako jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.“⁶⁴

Šikaně musí být věnována značná pozornost, jelikož se v zárodečných stádiích nachází v takřka každé škole. Tomuto jevu je nezbytné věnovat mimořádnou pozornost. Prevenci je nutné nastavit na vytváření kvalitních vztahů uvnitř třídních kolektivů, ale také se zabývat vztahy ve třídě ještě před počátkem šikanování. Pedagogičtí pracovníci zajišťující primární prevenci se musí dále vzdělávat v oblasti problematiky vytváření dobrých vztahů, v práci s dynamikou skupiny, ale i v podpoře a upevňování zdravých třídních norem žáků a studentů jako prevenci šikanování.

„Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.“⁶⁵

Nejúčinnějším způsobem, jak chránit žáky a studenty proti šikanování, je vytvoření efektivního školního programu proti šikaně, který obsahuje metody řešení a

⁶⁴ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Č.j.: MŠMT 22294/2013-1.

⁶⁵ *Věstník MŠMT ČR*. 2013, roč. 69, sešit 8.

následná opatření orientované přímo na nápravu šikany. Školním preventivním programům se budeme věnovat podrobněji v samostatné kapitole. (Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Č.j.: MŠMT 22294/2013-1)

Minimální požadavky na školu pro řešení šikanování jsou vymezeny v článku 5 Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Č.j.: MŠMT 22294/2013-1. V tomto dokumentu je uvedeno:

- ředitel školy je orientován v metodice, organizaci a právní problematice šikanování, aby mohl vytvořit vhodné podmínky pro odborníka na řešení šikanování a podněcoval efektivitu školního programu proti šikaně;

- škola má vyškoleného nejméně jednoho odborníka pro koordinaci a následně i pro řešení šikany (zpravidla školní metodik prevence), který rozhoduje, jestli situaci zvládne sama škola nebo odborník;

- škola spolupracuje s PPP, SVP a dalšími organizacemi a institucemi při řešení pokročilých a neobvyklých šikan, které sama nezvládne;

- škola aktivně spolupracuje s rodiči na ochraně dětí a žáků před šikanou;

- škola má ve školním řádu vymezen výslovný zákaz chování, které má náznaky šikanování a opatření, která se váží k tomuto závažnému porušení školního řádu;

- ředitel školy zabezpečí dohled pedagogických pracovníků nad žáky ve škole před vyučováním a o přestávkách, na vytipovaných rizikových místech v prostorách školy;

- škola má vypracovaný plán dalšího vzdělávání pedagogů, především zaměstnance pověřeného řešením šikany, většinou prevence a třídních učitelů v oblasti prevence šikanování.

Personální zajištění v problematice primární prevence zajišťují ve škole a ostatních školských zařízeních školní metodik prevence, výchovný poradce, vedení školy, třídní učitelé a další pedagogičtí pracovníci.

4 POGRAMY PRO PREVENCI SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

Kvalita trávení volného času u mladých lidí a dětí je v dnešní době často diskutovaným tématem a mnohdy je terčem kritiky zejména starší generace, která poukazuje na nevhodnost volného času.

Na vznik sociálně patologických jevů neopomínáje záškoláctví má podstatný vliv trávení volného času dětí a mládeže. Mohou navštěvovat školní družiny, kluby a instituce, které pořádají zájmové aktivity za úplaty např. střediska pro volný čas, domy dětí a mládeže. U rizikových skupin dětí a mládeže se na zajišťování a organizaci volného času podílí i církev. Za připomínku stojí fakt, že u nás chybí dostatečná a kvalitní nabídka zájmových klubů nebo center, kam mohou děti a mládež přijít kdykoliv a v ten daný okamžik si vybrat vhodnou činnost, jako je to možné vidět v některých vyspělých zemích.⁶⁶

Rojek (2010) uvádí, že stále častěji je v současnosti poukazováno na to, že u mládeže ve volném čase dochází i k nežádoucím či nezákonným aktivitám jako je např. braní drog, šikana nebo kyberšikana.⁶⁷ Z tohoto důvodu si v této kapitole práce nastíníme některé vybrané definice volného času a budeme se také zabývat problematikou preventivních programů.

4.1 Vybrané definice volného času

Současná literatura nabízí širokou škálu definic volného času. V této kapitole si nastíníme některé z nich a objasníme si různé pohledy na volný čas.

„Volný čas můžeme chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil (Průcha, Walterová, Mareš, 2001). Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění“⁶⁸

⁶⁶ VOCILKA, M. aj. *Stav a příčiny záškoláctví na zvláštních školách*. Praha : MŠMT, 1998.

⁶⁷ ROJEK, Chris. 2010. *Labour of Leisure: the culture of free time*. Los Angeles : Sage.

⁶⁸ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha : Portál, 2008, s. 13.

Do aktivit, které realizujeme ve volném čase, můžeme zařadit činnosti zahrnující rekreaci, odpočinek, zábavu, zájmové aktivity, zájmově vzdělávací aktivity, dobrovolnou činnost a společensky prospěšnou činnost. Některé volnočasové aktivity bývají z hlediska času náročné, proto musíme počítat i s časovými ztrátami. Je nutné podotknout, že mezi tyto aktivity nezařazujeme činnosti, kterými zabezpečujeme biologickou existenci člověka (potrava, spánek, hygiena). Avšak z těchto činností si můžeme vytvořit svého koníčka – např. konzumace jídla – vaření. (Pávková, 2008).

„Volný čas (angl. *leisure time*, franc. *le loisir*) je čas, kdy člověk nevykonává žádné činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá pro splnění pracovních i nepracovních povinností – to je tzv. zbytková, reziduální teorie volného času rozšířená zejména v německé literatuře (něm. *Resttheorie*). Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Jako hlavní funkce volného času se uvádějí: odpočinek (regenerace pracovní síly), zábava (regenerace duševních sil), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury).“⁶⁹

Pojem volný čas je v pedagogickém slovníku definován jako: „čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas, je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku). Na výchovu a vzdělávání ve volném čase je zaměřena pedagogika volného času.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 341)

4.2 Typy programů drogové prevence

Gallà ve své publikaci uvádí, „že existuje řada různých typů školních programů a každý má své charakteristické prvky a přístupy. V praxi se ale všechny programy zaměřují na ovlivnění nebo změnu procesů, které vedou k začátku užívání drog (Hansen, 1992). Rozdíl mezi programy lze definovat na základě specifického chování, na které se jednotlivé programy zaměřují.“(Gallà, 2005, s. 22)

⁶⁹ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 13

Programy a jejich náplň je možné rozčlenit do různých skupin. Podle Toblerové (2000) se programy člení podle obsahu na osm typů nebo např. Hansen (1992) rozděluje programy podrobněji na bázi stavebnicové teorie nebo komponentů. Typickým rysem u majority školních programů prevence drog, bývá, že se spojují obsahy různých programů. Základní informace o drogách a užívání drog bývají obsahem zpravidla u všech programů. Odbornými analýzami bylo zjištěno, že nejefektivnější v prvopočátku užívání drog bývají komplexní a sociálně zaměřené programy. (Gallà, 2005)

Typy programů Gallà ve své publikaci prezentuje takto:

- **informativní programy** – obsah je zaměřen na předávání znalostí o důsledcích užívání zneužívání drog, rozvíjení vědomí mladých lidí o užívání drog jako rizikové chování; zaměřují se na biologické, chemické, historické a právní souvislosti. Pozornost se připisuje pozitivní a negativním účinkům na zdraví i duševnímu a sociálnímu prostředí konkrétního jedince. Do aktivit využívaných v tomto programu zařazujeme např. přednášku, klasickou formu vyučování, projekce filmů, videoprojekce, besedy a diskuze.

- **programy zaměřené na rozhodovací schopnosti** – obsah je zaměřen na zdokonalování schopností jedinců rozhodovat se adekvátně ohledně užívání drog, učí se strategiím pro rozeznání problémů, nalézání řešení a volbě mezi možnostmi. Obsahují nacvičování dovedností a aktivity ve formě přednášek, diskuzí, hraním rolí nebo úkolů.

- **programy spojené se složením přísahy** – podporují jedince ve slibu, že nebudou užívat drogy, slib bývá opřen o etické zásady, např. drogy jsou špatné pro společnost, znamenají mravní pokles a zkázu. Slib je zaznamenán formou petice nebo smlouvy. Obsahují aktivity řečnického charakteru tzv. kázání.

- **programy zaměřené na uvědomování si hodnot** – smyslem programu je podpora jedinců k uvědomování si svých individuálních hodnot, ale i důsledků svého chování a jednání. Užívání drog je manifestováno jako chování neslučitelné s těmito individuálními hodnotami. Obsahují činnosti, které pomáhají jedinci rozeznat pozitivní a již existující hodnoty. Zahrnují aktivity typu skupinové diskuze a využívají materiály v tištěné podobě, jejichž obsahem jsou otázky a různá cvičení např. worksheets – pracovní sešity).

- **programy zaměřené na stanovování cílů** – napomáhají jedinci v osvojování si postojů orientovaných na dosahování výsledků a učí je dovednostem nutným ke

stanovení a dosažení cílů. Obsahují školící techniky včetně didaktických technik a využívají cvičebnice např. workbooků – pracovních sešitů. Při dosažení dobrých výsledků mohou být jedinci odměňováni.

- **programy zaměřené na zvládnání stresu** – učí, jak se mají jedinci vyrovnat se stresem a jak ho mají zvládat v zátěžových situacích např. při konfliktech ve vztazích nebo rodinných problémech. Program zahrnuje i strategie ke snižování stresu, k nalézání kladných variant k užívání drog při střetu s vypjatými situacemi. Obsahují diskusní a didaktické strategie, techniky na zvládnání stresu jako je relaxace apod., tištěné materiály s otázkami a cvičeními (worksheets).

- **programy zaměřené na budování pozitivního sebehodnocení (self-esteem)** – jsou zaměřeny na rozvoj pozitivního sebehodnocení a sebeúctu. Jedinci se učí akceptovat neúspěchy a nesnáze. Snaží se odradit jedince vnímat se jako neschopného a neúspěšného. Napomáhají ke zvýšení oceňování vlastní vrozené i rozvíjené zdatnosti a ojedinělosti. Obsahují aktivity zaměřené na sebeuvědomění a na zvyšování kladného sebehodnocení jakou je např. práce s cvičebnicemi, diskuze apod.

- **programy zaměřené na nácvik dovednosti odolávat tlaku** – učí jedince rozpoznání vnějšího tlaku užívat drogy a asertivně mu čelit. Obsahují různé aktivity a formy instruktáže např. filmy, diskuze, které nastiňují tlaky ze strany vrstevníků, nácvik schopností odmítat a to s uplatněním diskusí a hraní rolí.

- **programy zaměřené na nácvik sociálních dovedností** – vyučují všeobecným sociálním dovednostem, komunikaci a řešení mezilidských konfliktů, nácvik dovedností s širším uplatněním. Obsahuje aktivity na nácvik asertivity, schopnosti komunikace a řešení konfliktů a instruktážní techniky např. diskuse, hraní rolí, přednáška apod.

- **programy zaměřené na stanovování norem** – cílem je vymezit tradiční pravidla pro užívání drog, náprava nesprávných představ jedinců o prevalenci a přijatelnosti užívání drog a alkoholu. Obsahují prezentování výsledků průzkumů veřejného mínění, debaty o patřičnosti konkrétního chování např. k užívání drog, konzumaci alkoholu a využívá i vrstevníků (peers) k aplikaci nebo vymezení specifických norem skupinového chování.

- **program pomoci** – poskytují poradenství a intervence, které napomáhají k řešení životních problémů, zapojují se i vrstevníci, kteří jedincům dávají rady a poučení v otázkách spojených s drogami a alkoholem. V tomto programu je přikládán

důraz na včasné vykonanou intervenci do léčby, využívá vrstevníky ve třídách k stimulaci diskuse. (Gallà, 2005)

Uplatňování školního preventivního programu drog v každém případě vede škola a nese odpovědnost za vzdělání, mentální pohodu žáků, studentů, ale i personálu. Škola nemůže tuto odpovědnost přenést na externího poradce. Kontaktní osobou pro každého zainteresovaného uvnitř i vně školy je školní koordinátor. (Gallà, 2005)

4.3 Efektivita preventivních programů

„Programy, které ve snaze odvrátit mladé od drog využívají zstrašovací taktiky a uvádějí předpojaté nebo fakticky nesprávné informace, jsou odsouzeny k neúspěchu.“ (Galla, 2005, s. 13)

Za efektivní školní prevenci lze považovat takovou, která vychází ze „souborů vědeckých evaluací existujících programů, praxí ověřených prvků, forem a metod odvozených z dobré praxe vyučování a učení se v účinné (efektivní) škole“ (Gallà, 2005, s. 21)

Evaluací se rozumí *hodnocení*⁷⁰ tedy účinnost preventivního programu. Všeobecně je možné konstatovat, že program, který se pokládá za účinný, tedy efektivní je takový, kterému se podaří splnit stanovené cíle, jak dlouhodobé tak i krátkodobé. Program, který splní tato kritéria s nejnižšími personálními, časovými, ale i finančními investicemi, lze považovat za nejefektivnější. (Gallà, 2005)

Efektivita školních preventivních programů je podnětem mnoha bádání, které především proběhly ve Spojených státech amerických. Vyplývá z nich, že nejefektivnější preventivní program je ten, jehož uplatňováním dojde k malým, ale vědecky významným transformacím v chování a postojích studentů např. k (zne)užívání drog. Za nejúčinnější preventivní programy v prevenci drog pokládáme takové, které:

- „oddalují nebo brání začátku užívání drog (prvnímu užití) nebo snižují frekvenci drog,
- snižují sociální a zdravotní rizika a možné škody způsobené užíváním drog mezi studenty, včetně jejich fungování ve škole,

⁷⁰ www.abz.cz - Online slovník cizích slov

- zvyšují schopnost studentů činit informovaná a odpovědná rozhodnutí ohledně toho, zda a jak budou užívat drogy,
- mají dlouhodobé výsledky.“ (Galla, 2005, s. 21)

Je tedy možné konstatovat to, že školní drogové preventivní programy, jejichž záměrem je kladně ovlivnit, alespoň jeden z výše uvedených činitelů, ale nedosahují žádných výsledků, je tedy možné pokládat za neefektivní. Mezi nejdůležitější faktory pro vymezení účinnosti daného školního drogového programu považujeme kvalitní obsah, dobré naplánování a řádné provedení. Je nezbytné, aby tento program byl vždy adaptován kulturním, sociálním, i politickým poměrům, ale také struktuře školy, či specifické populaci nejen v rámci školy, ale také v jejím okolí. Z odborných průzkumů vyplývá, že programy zaměřené výhradně na prevenci např. podle hesla „prostě řekni ne“, nejsou tak zdařilé a efektivní, ale ba naopak mohou být i v některých případech kontraproduktivní. Jako nejúčinnější podle průzkumů jsou intenzivní dlouhodobější preventivní programy zaměřené zpravidla na rozvoj sociálních dovedností, osobní rozvoj a objevování informací o drogách. (Gallà, 2005)

Každý efektivní školní preventivní program musí být precizně strukturován a jeho aplikace by měla být vhodná pro sociální prostředí, v němž je uplatňována. Tento program vyžaduje podrobnou analýzu stávajícího stavu a je nutné brát zřetel na dosavadní potřeby, problémy, ale i nároky spojené s drogami a předcházení užívání drog ve škole. Efektivita preventivního programu velmi záleží na stanovených cílech. Pokud požadujeme, aby byl protidrogový program co nejefektivnější, je nezbytné stanovení jasných, specifických a realistických cílů. V závěru programu by měl být zakotven proces evaluace (hodnocení) prostřednictvím monitorování a vyhodnocení aktivit programu. (Gallà, 2005)

4.4 Minimální preventivní program

Pojem Minimální preventivní program byl poprvé definován v rámci Metodického pokynu č.j.: 14514/2001. V dnešní době je pojem MPP značně zažitý, i přestože by bylo možné o jeho názvu polemizovat, jelikož může být zavádějící. Je nutné vyzvednout to, že aktivita škol v problematice prevence sociálně patologických či rizikového chování není v žádném případě minimální.

Minimální preventivní program Miovský prezentuje jako konkrétním dokumentem školy, který je zaměřen na „výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. MPP je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce se žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. MPP je zpracován na období jednoho školního roku a zodpovídá za něj školní metodik prevence. Podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy.“ (Miovský, 2010, s. 102)

Na vytváření a následné realizaci MPP participují všichni pedagogičtí pracovníci dané školy. Ke standardním aktivitám školního metodika prevence patří koordinace tvoření, kontrola uplatňování a vyhodnocování MMP. Metodik školní prevence při těchto činnostech spolupracuje s metodikem prevence kompetentní pedagogicko-psychologické poradny. K zahájení nebo rozšíření efektivních preventivních projektů, které jsou realizované v oblasti MPP, může škola využít dotační řízení v rámci „*Programů na podporu aktivit v oblasti prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti rezortu MŠMT na daný rok.*“⁷¹ Tvorbu a realizaci MPP upravuje současná platná školní legislativa, která formuje základní rámec pro uplatňování nejen MPP, ale i ostatních preventivních činností. MPP. Při sestavování MPP programu se čerpá z:

- „platné školské dokumenty pro oblast primární prevence,
- koncepce primární prevence (PP) na úrovni celonárodní, kraje a obce,
- standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů PP užívání návykových látek,
- dlouhodobé preventivní strategie školy,
- řádu školy,
- krizového plánu a postupu školy při výskytu rizikových forem chování dětí

⁷¹ informace o dotačním řízení a jeho podmínkách v daném regionu poskytuje MŠMT a příslušný krajský úřad

a mládeže,

- sankčního řádu.“ (Miovský, 2010, s. 102)

Pro vypracování účinného PP je nutná spolupráce a odpovědný přístup všech pedagogických i nepedagogických pracovníků školy na kterékoli úrovni. Nejdůležitější jsou subvence postavení pedagoga v rámci PP ve školách ve funkci školního metodika prevence vzhledem k ostatním pedagogickým pracovníkům školy, ale také jeho kompetencí, standardních aktivit. Je důležité, aby byl školní metodik prevence představen, uveřejněny jeho konzultační hodiny a prostor pro poradenskou činnost nejen žákům a studentům, ale i rodičům. Postavení, role a úkoly jednotlivých participujících pracovníků na tvorbě minimálního preventivního programu je následující:

- „ředitel školy má odpovědnost za podporu, vytváření a realizaci programu,
- školní metodik prevence koordinuje přípravy a realizace programu,⁷²
- pedagogičtí pracovníci, tedy jednotliví učitelé, začleňují preventivní témata do výuky svých jednotlivých předmětů, toto začlenění je rozpracováno v ŠVP,
- třídní učitelé mají nezastupitelný význam při monitoringu rizikového chování ve třídě, při realizaci chování ve třídě, při realizaci preventivních programů a jejich evaluaci
- žáci aktivně participují na přípravě a realizaci preventivního programu,
- metodik prevence PPP zajišťuje odbornou a metodickou pomoc pro ŠMP a je garantem kvality programů v daném regionu,
- krajský školský koordinátor koordinuje primární prevenci realizovanou v rámci krajské koncepce PP,
- spolupráce školy s jinými organizacemi, které poskytují preventivní programy v daném regionu. (Miovský, 2010, s. 103)

⁷² Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování i poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních – příloha č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb.

4.5 Cílové skupiny primárně preventivních programů

V této části diplomové práce se budeme zabývat cílovými skupinami, na které jsou primárně preventivní programy zaměřeny.

Podstatným požadavkem při vytváření primárně preventivních programů je důsledná diferenciací cílové skupiny, na kterou je program zaměřen. Nelze použít jeden program na všechny cílové skupiny, protože jeden program nefunguje na všechny cílové skupiny. Důležité je sjednocení kritérií rozlišení jednotlivých skupin, abychom byli schopni důsledně konkretizovat, pro jaké cílové skupiny je program určen a jaký má efekt na danou skupinu nebo naopak na kterou skupinu nelze preventivní program zaměřit. Jakýkoli primárně preventivní program musí mít přesně vymezenou svoji cílovou skupinu. (Miovský, 2010)

V dokumentu Národní strategie PP rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018 je uvedeno, že „diferenciované působení na jednotlivé cílové skupiny je naplňováno v opatřeních, které ministerstvo realizuje v koordinační a metodické činnosti, při podpoře vzdělávacích aktivit a financováním preventivních programů pro jednotlivé cílové skupiny prostřednictvím své dotační politiky.“ Jmenovaný dokument dělí cílové skupiny na primární a další cílové skupiny.

Primární cílové skupiny – tzn. děti a mládež. Do této skupiny dle strategie PP rizikového chování patří:

- *obecná populace dětí a mládeže* – tato skupina není vymezena dle jednotlivých činitelů. Věkové kritérium vymezuje populaci dětí a mládeže do 5 cílových skupin takto:

- předškolní věk (3–6 let)
- mladší školní věk (6–12 let)
- starší školní věk (12–15 let)
- mládež (15–18 let)
- mladí dospělí (18–26 let).

Na uvedenou cílovou skupinu se aplikují programy všeobecné primární prevence.

- *specifické skupiny dětí a mládeže* – skupiny dětí a mládeže, které mají zvýšené riziko problémů s chováním. Můžeme sem zařadit např. jedince z rodin s alkoholovou

zátěží nebo z rodin, kde je páchána trestná činnost. V této skupině jsou uplatňovány programy selektivní primární prevence.

- *jednotlivci vykazující rysy rizikového chování* – do této skupiny zařazujeme jedince, kteří mají problémy s chováním a projevují zřetelné znaky rizikového chování např. záškoláctví nebo ti jedinci, kteří experimentují s užíváním drog. V této skupině se uplatňují programy primární prevence.

Další cílové skupiny – do této cílové skupiny zařazujeme rodiče, veřejnost a pracovníky participující na primární prevenci rizikového chování. Do této skupiny zařazujeme:

- *rodiče* – do této skupiny řadíme zpravidla rodiny vykazující rizikové činitele chování např. užívání návykových látek, kriminalita, domácí násilí a ty rodiny, které jsou značně vystaveny vzniku rizikového chování. Na tuto cílovou skupinu se uplatňuje mnoho programů pro rodiče, v kterých je hlavním cílem transformace rizikového prostředí, chování, vztahů kde vyrůstají děti.

- *veřejnost* – do této skupiny zařazujeme odbornou i laickou veřejnost, která má bezpochyby vliv na každého jedince. Z uvedených důvodů je nevyhnutelné zainteresování veřejnosti v prevenci rizikového chování formou dostačujících informací a činnostmi specificky orientovány na tuto cílovou skupinu.

- *pracovníci v primární prevenci rizikového chování* – jedná se o vzdělané a kvalifikované pracovníky, kteří jsou předpokladem k uplatňování cílů v problematice primární prevence. Tito pracovníci mají odpovídající znalosti, dovednosti a kvalifikaci dle pozice, na které v primární prevenci působí. Na rovině školní se jedná zejména o ředitele škol, pedagogy, kteří jsou zainteresováni v primární prevenci a na výchově jedinců tzn. školní metodiky prevence, výchovné poradce, školní psychology, učitele etické výchovy, učitele výchovy k občanství a ke zdraví, multikulturní výchovy, osobnostní a sociální výchovy apod.

Z mimoškolního prostředí to jsou pracovníci z ostatních institucí a subjektů, kteří primární prevenci uskutečňují ve školním prostředí.

5 CÍLE PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

V poslední kapitole teoretické části diplomové práce se budeme zabývat stanovenými cíli v problematice primární prevence.

Cíle primární prevence sociálně patologických jevů jsou prezentovány v dokumentu *Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018*. V uvedeném dokumentu je vymezen nejen hlavní a obecný cíl primární prevence, ale i cíle specifické v problematice primární prevence.

Hlavním cílem v problematice primární prevence je „prostřednictvím efektivního systému prevence, fungujícího na základě komplexního působení všech na sebe vzájemně navazujících subjektů, minimalizovat vznik a snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže“. (Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018)

Za obecný cíl v oblasti primární prevence považujeme „výchovu k předcházení, minimalizaci či oddálení rizikových projevů chování, výchovu ke zdravému životnímu stylu, ale také výchovu k rozvoji kladného sociálního chování, rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti jako standardní součást výchovně vzdělávacího procesu v prostředí českých škol, zabezpečovaná kvalifikovanými a kompetentními osobami a institucemi a dále pak motivace k opuštění rizikového chování, pokud již nastalo a ochrana před dopady rizikového chování, pokud již nastalo ve výrazné formě.“ (Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018)

Dokument Strategie primární prevence vymezuje specifické cíle primární prevence jako:

- „fungující systém koordinace primární prevence na horizontální i vertikální úrovni, kde jsou jasně dány koordinační mechanismy, role, kompetence jednotlivých orgánů a institucí včetně stanovení pravidel komunikace mezi nimi.
- fungující systém primární prevence na horizontální i vertikální úrovni, kde jsou jasně a transparentně legislativně vymezeny koordinační mechanismy, role, kompetence jednotlivých orgánů a institucí a jejich činnost.

- nastavení efektivního systému vzdělávání pro oblast primární prevence rizikového chování pro všechny subjekty, které na oblasti primární prevence participují při využití, ověření a následné implementaci výstupů projektu VYNSPI.

- finanční zajištění oblasti primární prevence, udržení stabilního dotačního systému.

Zavedení národního systému hodnocení kvality programů primární prevence (certifikací) pro všechny typy rizikového chování, který je určen všem poskytovatelům těchto programů a který zajišťuje srovnatelnou úroveň těchto programů na celém území České republiky. (Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018)

Miovský prezentuje jako konečný a hlavní cíl primární prevence takové chování, „abychom v maximálně možné míře předcházeli a současně redukovali míru rizik spojených s konkrétními projevy rizikového chování.“ (Miovský, 2010, s. 28) Uváděný hlavní cíl má v souvislostech specifických programů primární prevence několik úrovní. Těžištěm v plnění úkolů je u co největšího počtu jedinců zabránit typickým projevům rizikového chování a nejlépe tak, aby se tyto projevy vůbec neprojevyly. V některých případech je ale toto z různých důvodů neuskutečnitelné stejně tak, jako nemůžeme změnit „ekonomické rozdíly, etnické rozdíly, různou míru dispozice k různým typům duševních poruch a onemocnění, špatné rodinné zázemí a výchovu atd.“ (Miovský, 2010, s. 28)

Vzhledem k výše uváděným skutečnostem vymezuje MŠMT další tři úrovně obecných cílů specifické primární prevence:

- „pokud se u některých jedinců nedaří zabránit nástupu výraznějších projevů rizikového chování, je třeba usilovat o to, aby iniciace a rozvoj těchto forem byly oddáleny alespoň do co nejvyššího věku, a pokusit se minimalizovat rizika spojená s tímto jednáním jak z hlediska jedince, tak společnosti,

- pokud se u některých jedinců nedařilo zabránit nástupu výrazně rizikovému chování, je třeba na ně i nadále působit a motivovat je k upuštění od této činnosti a podporovat je k návratu k životnímu stylu, který není spojen s takovým jednáním, a současně u nich minimalizovat rizika spojená s již existujícími projevy,

- v případě rozvoje výrazně rizikového chování se snažíme zajistit adekvátními prostředky ochranu před dopady tohoto jednání a motivovat jedince k využití specializované pomoci v poradenské nebo léčebné oblasti.“ (Miovský, 2010, s. 28)

Hodnotit je možné pouze ten program, který má jednoznačně vymezené cíle. V případě, že program primární prevence nesplňuje některý z uváděných kritérií je vyloučené jakékoli odborné hodnocení kvality a efektivity.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 DOMOV MLÁDEŽE STŘEDNÍ ŠKOLY AUTOMOMOBILNÍ A INFORMATIKY

Domov mládeže, kterým se zabývá tato diplomová práce je odloučeným pracovištěm Střední školy automobilní a informatiky Weilova, která sídlí v Praze 10. Zřizovatelem této školy je Magistrát hlavního města Prahy. Do roku 2012 byl internát v těsné blízkosti školy. Ovšem, z důvodu ukončení pronájmu, prostor musel být přestěhován. Díky dotacím a grantům od Magistrátu hlavního města Prahy byl vybudován nový Domov mládeže, který je majetkem školy a je součástí odloučeného pracoviště v městské části Praha 4 – Kunratice.

Tento Domov mládeže nabízí celkovou kapacitu 44 lůžek. Na každém pokoji je možné ubytovat dva studenty a ke každému pokoji je připojeno vlastní sociální zařízení. Pro ubytované je zde vybudována společenská místnost, která má mnohé využití. Slouží jak pro schůze vychovatelů a žáků, tak k regeneraci a zábavě, ale hlavně jako prostor pro vykonávání volnočasových aktivit studentů. Ve společenské místnosti je pro ně umístěn biliardový stůl, dataprojektor, televize apod. Z důvodu nepřítomnosti školního stravování je pro všechny studenty vybudována plnohodnotně vybavená kuchyňka. Dále mohou využívat posilovnu a místnost s pingpongovým stolem.

6.1 Ubytování studentů na Domově mládeže

Dle Vyhlášky č. 108/2005 o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních lze na DM umístit studenty, kteří navštěvují denní studijní program OU, SOU, SŠ, SOŠ a VOŠ a jsou ve věkovém rozmezí od 15 do 26 let. Domov mládeže nabízí možnost ubytování chlapců i dívek, ale je nezbytně nutné tyto dvě skupiny ubytovaných oddělit.

Dle nařízení ředitele SŠAI Weilova jsou na DM umístěni přednostně studenti SŠAI, kteří nemají trvalé či přechodné bydliště v Praze. Pokud není plně obsazena lůžková část studenty SŠAI jsou nabízeny volná místa studentům z jiných středních škol a středních odborných učilišť.

V současné době je na DM ubytováno 38 studentů z různých OU, SOU, SŠ, SOŠ a VOŠ viz tabulka.

	Odborné učiliště	Střední odborné učiliště	Střední odborná škola	Vyšší odborná škola
Chlapci	0	14	18	1
Dívky	0	0	5	0

Tabulka č. 2: Členění studentů dle škol

6.2 Personální zajištění Domovů mládeže

Otázku personálního zajištění DM upravuje vyhláška č. 108/2005 Sb. o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních. V této vyhlášce je uvedeno, že: „výchovnou skupinu (základní jednotku výchovně vzdělávací činnosti na Domově mládeže) činí minimálně 20 a maximálně 30 studentů na jednoho vychovatele. V mimořádných případech má ředitel pravomoc k navýšení této skupiny o 3 studenty.“⁷³

6.2.1 Personální zajištění na DM SŠAI

Tým odborných pracovníků DM SŠAI tvoří jeden noční vychovatel, asistent vychovatele, vychovatel a vedoucí vychovatel. Spořádaný chod Domova mládeže řídí vedoucí vychovatel a jeho přímým nadřízeným je ředitel školy. Zaměstnanci se snaží budovat na Domově mládeže rodinnou atmosféru, díky které je snazší si získat důvěru studentů a následná práce s nimi je o to jednodušší. Studenti se cítí uvolněněji a ztrácí zábrany ohledně řešení problémových situací.

⁷³ Vyhláška č. 108/2005 Sb., o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních

- Noční vychovatel

Úkolem nočního vychovatele je zajištění studentů během nočních hodin tzn., v době od 22:00 do 06:00 hodin následujícího dne. Noční vychovatel provádí dohled nad studenty po desáté hodině večerní, kontroluje dodržování nočního klidu a Řádu DM viz příloha C.

- Asistent vychovatele

Jeho služba probíhá pouze v dopoledních hodinách, ve výjimečných případech i v odpolední službě (pracovní neschopnost vychovatele, dovolená ostatních vychovatelů apod.). Hlavním úkolem asistenta je zajištění chodu DM v době, kdy jsou studenti ve školách či na praxích. Asistent vychovatele kontroluje odchody studentů do škol a má kompetence k ověření těchto skutečností. Dalším úkolem tohoto pracovníka je i zajištění dozoru nad studenty, kteří do školy neodešli z důvodu nepříznivého zdravotního stavu či uvolnění z výuky. Pokud student neopustil DM, je povinen předem nahlásit, z jakých důvodů bude zůstat na DM. V případě nezletilého žáka tuto skutečnost musí nahlásit rodiče.

V případě, kdy student neopustil DM z důvodu nepříznivého zdravotního stavu, je tento zaměstnanec povinen vše hlásit rodičům a třídnímu učiteli žáka a při konzultaci s rodiči jsou domluveny další postupy. Dalším úkolem asistenta pedagoga je pomoc při organizování volnočasových aktivit studentů a podílení se na přípravě volnočasových programů pro studenty.

- Vychovatel

Úkolem práce vychovatele je vést svou výchovnou skupinu, organizovat pro ni jak volnočasové aktivity, tak i preventivní programy. Vychovatel provádí vstupní pohovory se studenty, vytváří kazuistiky studentů ve své výchovné skupině, taktéž vytváří roční program a podílí se na tvorbě preventivních opatření. Pořádá pravidelné setkání s celou svou výchovnou skupinou, kde se řeší požadavky a problémy dané skupiny. Vychovatel dohlíží na studijní prospěch a docházku ve škole. Úkolem vychovatele je také motivace žáků k lepším studijním výsledkům a k aktivnímu trávení volného času.

Vychovatel na DM SŠAI zastává i roli výchovného a kariérního poradce. Mezi nejčastěji řešené situace můžeme zařadit: nepříznivou rodinnou situaci, špatný

studijní prospěch, experimentace s návykovými látkami apod. Dále je vychovatel nápomocen studentům při výběru dalšího vzdělávání či přípravě na budoucí povolání. Vychovatel také navrhuje výchovná opatření, ale i pochvaly studentů.

Dalším neméně podstatným úkolem je pořádání preventivních programů pro studenty, které se zaměřují na primární prevenci sociálně patologických jevů, které se velmi často vyskytují v období adolescence.

- Vedoucí vychovatel

Vedoucí vychovatel je nadřízený všem pedagogickým pracovníkům, kteří jsou na Domově mládeže. Mimo to, že plní stejnou funkci jako vychovatel, tak je jeho povinností vytvářet měsíční plán služeb, vytvářet podklady pro vyplacení mezd (souhrn odpracovaných hodin) atp.

Na rozdíl od vychovatele uděluje výchovná opatření a pochvaly. Účastní se porad vedoucích pracovníků a zasedá při svolání pedagogické rady v případě studenta ubytovaného na DM.

6.3 Denní režim na DM SŠAI

Studenti v době od 06:00 hodin až 09:00 hodin vstávají, vykonávají ranní hygienu, připravují si snídani a svačiny do školy a poté odchází do škol či praxe. V této době je na DM pouze asistent pedagoga, který dohlíží na to, zda studenti dodržují svůj, den předem ohlášený, odchod. Studenti mají povinnost se při každém odchodu odepsat v docházkovém listu (zapiší čas odchodu) a při návratu si zapiší dobu příchodu. Technika odepisování a zapisování funguje při každém odchodu i příchodu studenta na DM.

V době, kdy jsou studenti ve školách, asistent pedagoga kontroluje stav a čistotu pokojů. V případě, že na DM zůstává student z důvodu nevolnosti či zrušení výuky, dohlíží na to, že je studenty dodržován řád Domova mládeže.

V době příchodu studentů, což jsou převážně odpolední hodiny, když už jsou na DM přítomni vychovatelé, jsou pro studenty připraveny aktivity, které mají uvedené v měsíčním programu a mají ho viditelně umístěn na nástěnce. V době, kdy probíhá volnočasový program, jeden z vychovatelů vede aktivitu a druhý je přítomný na recepci a monitoruje pohyb studentů či ostatních lidí na DM. V tuto dobu vychovatel nebo

vedoucí vychovatel kontroluje stav docházky studentů do škol a jejich studijní prospěch. Je nutné podotknout, že studenti se aktivit účastní dobrovolně. Jediné povinné aktivity pro studenty jsou preventivní programy (besedy a přednášky) a schůze s vychovateli.

Během odpoledne se studenti účastní nejen volnočasových aktivit, ale mají nařízený i studijní klid, který probíhá v době od 18:00 hodin do 19:00 hodin. Studenti během odpoledne mají také možnost vycházek a brigád. Je ovšem nutné, aby studenti dodržovali včasný příchod na DM. Dle Řádu Domova mládeže je nutné, aby se studenti dostavili na DM nejpozději do 17:00 hodin, pokud student ví, že se z nějakého důvodu nemůže včas dostavit, má za povinnost tuto skutečnost nahlásit ráno asistentovi pedagogovi nebo se telefonicky omluvit. Po příchodu studentů na DM mají studenti možnost vycházek. Nezletilí studenti mají vycházky povoleny do 21:00 hodin a zletilí studenti do 22:00 hodin. Studentům mohou být výjimečně prodlouženy vycházky (např. návštěva kina, divadla, brigáda apod.). V případě nezletilého studenta je nutné, aby prodloužení vycházek studentovi písemně povolili rodiče (písemná omluva papírově či e-mailem), tuto skutečnost si vychovatel ověřuje telefonicky u rodičů nezletilého. Pokud se jedná o zletilého žáka, může si mimořádné prodloužení vycházky domluvit sám.

Ve 22:00 hodin probíhá kontrola studentů na pokojích, tuto skutečnost má na starosti noční vychovatel, který při kontrole pokojů zapisuje i ranní odchody studentů pro ranní službu. Noční vychovatel je po celou dobu své směny přítomen na recepci a dohlíží na noční klid na Domově mládeže.

7 PŘEDSTAVENÍ FILMŮ

7.1 Requiem za sen

Tento film byl natočen dle amerického knižního románu Requiem za sen od autora Huberta Selbyho Jr. Této knižní předlohy se držel i režisér filmu Darren Aronofsky a v roce 2000 vešel tento film do kin.

7.1.1 Děj filmu Requiem za sen

Film requiem za sen vypráví příběh čtyř lidí, kteří prochází životem a doufají, že se ten jejich život obrátí k lepšímu.

První osobou je vdova Sara Goldfarbová, která veškerý svůj volný čas tráví sledováním televizních pořadů a sezením se svými kamarádkami, které si svůj život idealizují, stejně tak jako Sara. Ta doufá, že ji vyberou do televizní show a rozhodne se držet dietu. Pro ni naneštěstí váha neklesá dle jejich představ a rozhodne se zajít k lékaři, který jí předepíše léky na nechutenství. V tu chvíli nastává zlomový okamžik pro Saru, která začne ztrácet na váze, ale opět ne tak rychle, jak by si představovala. Proto si začne sama upravovat dávky léků a to začne mít své následky. Sara začíná trpět halucinacemi a paranoiou a její sen končí tím, že zůstane opuštěna na lůžku psychiatrické léčebny, kdy je jí naordinována léčba elektrošoky.

Další příběh nám popisuje mladíka Harryho Goldfarba, který je synem výše zmiňované Sary Goldfarbové, Harry je již delší dobu drogově závislý, užívá marihuanu, heroin a další návykové látky. Se svým kamarádem Tyronem a přítelkyní Marion, jejichž osudy nám film také odhaluje, se snaží sehnat dostatek peněz na plnění svých snů. To se jim nakonec povede díky dealování drog. Ovšem při dalším pokusu o prodej drog zadrží Tyrona policie a obviní ho z účasti na vraždě. Všechny peníze, které si tito tři vydělali, putují na kauci za Tyrona. V tu chvíli nastává zlomový okamžik, všem se rozplyne sen o lepších zítřcích. Proto se Tyron a Harry rozhodnout odjet na Floridu, kde mají možnost sehnat dostatečné množství drog, které by mohli opět rozprodat a zase získat značný finanční obnos. U obou se projevují značné abstinenci příznaky a dají si poslední dávku drog, kterou mají u sebe. Harrymu se po aplikaci do stejného místa vytvoří na ruce obrovský absces a Tyron svého kamaráda odváží do nemocnice, kde

přijde Harry o ruku a Tyrona obviní z účasti na vraždě a končí ve vězení. Z této trojice zbývá už jen Marion, která čeká na svého chlapce Harryho, který se stále nevrací. Marion nemá peníze ani drogy a abstinenční příznaky ji donutí k získávání drog prostitutí. A tak končí životy čtyř osob, které snili o lepších zítčích.

7.2 Zkažená mládež

Estonské drama, které bylo natočeno v roce 2007 režisérem Ilmarem Raagem, Drama Zkažená mládež bylo natočeno dle skutečných událostí.

7.2.1 Děj filmu Zkažená mládež

Kdo mlčí, souhlasí i takto lze tento film shrnout. Drama zkažená mládež nás přenesse do třídy nejmenované estonské střední školy. V hlavní roli je zde student Joosep, který je introvertním typem studenta. Z těchto důvodů se na něj zaměří třídní diktátor, ke kterému mnoho dalších spolužáků vzhlíží a poslouchá jej. V tu chvíli Joosepovi začíná krutá zkouška, stává se terčem posměchů, urážek a i násilí, na které ostatní spolužáci jen tiše přihlížejí nebo se k němu přidávají.

Jednoho dne však nastane zlom a spolužák Kasper, který stál vždy po boku třídního diktátora, se zastane Joosepa. V ten moment se stává i Kasper úhlavním nepřítelem celé třídy a je šikanován svými spolužáky stejně tak, jako Joosep. Smutný obraz toho, že šikana je jevem, na který se přichází velmi pozdě je i fakt, že situaci ve třídě neřeší ani učitelé ani rodiče šikanovaných žáků.

Zlomovým okamžikem filmu, je situace, kdy diktátor třídy se svými kamarády donutí Joosepa a Kaspera k orálnímu sexu mezi sebou. V tu chvíli se oba chlapci rozhodnou, že své útrapy nehodlají dále snášet a odcizí Joosepověmu otci zbraně, které má doma a s nimi jdou do školy. Oba žáci vyčkají do chvíle, kdy jsou studenti ve školní jídelně, a nastává krvavý masakr, kdy se rozhodnou pomstít se. Vytahují zbraně a bezhlavě a rozmýšlení střílejí po jídelně a zabijí několik svých spolužáků. Film pak tedy končí scénou, kdy se Joosep rozhodne zabít a Kasper vyčkává, než ho vyzvedne policie.

8 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

8.1 Cíle diplomové práce

1. Cílem práce je využití alternativní metody (film) při seznamování studentů se sociálně patologickými jevy a tím využít adekvátně jejich volný čas.
2. Zjistit náhled studentů na sociálně patologické jevy, které jim budou nastíněny.

8.2 Strategie výzkumu

Při strategii výzkumu byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu, který poskytuje sice nižší počet dotazovaných, ale je brán zřetel na vyšší kvalitu a propracovanost daného šetření.

Tato metoda také umožňuje tazateli přijít do osobního kontaktu s dotazovanými a dává tazateli možnost přesně interpretovat data. Dále umožňuje reagovat na odpovědi dotazovaných a poskytuje i prostor i pro jejich doplnění.

Kvalitativní výzkum lze definovat jako: „proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník si vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“⁷⁴

8.3 Techniky sběru dat

Techniky sběru dat lze chápat jako způsob, kterým získáme potřebné informace, které slouží k dosažení daných cílů. Mezi základní techniky sběru dat řadíme dotazníky, rozhovory, pozorování a analýzy dokumentů. Nejčastěji využívanou metodou při provádění výzkumů jsou dotazníky, které nabízí možnost oslovení co největšího počtu

⁷⁴ CRESWELL, W. J. *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks : Sage Publications, 1998. s. 12

dotazovaných respondentů, ale značná úskalí se objevují například v neúplné či nepřesné interpretaci dat. Z těchto byly pro ověření dosažení cílů zvoleny polostrukturované rozhovory spolu s analýzou dokumentů a pozorování.

8.3.1 Analýza dokumentů

„Pojem analýza dokumentů, je relativně široce definován jako kvalitně- interpretativní analýza, nezahrnující pouze listiny a části textu s nějakým významem, ale také veškerá předmětná svědectví, jež mohou sloužit jako pramen k vysvětlení lidského jednání. Jde o texty nejrůznějšího druhu, filmy, fotografie, zvukové nahrávky i předměty jako nástroje, stavby atd.

Analýza dokumentů má za účel zpracovávat materiál, který nemusí (ale může) být vytvořen výzkumníkem v procesu výzkumu, který již existuje, a výzkumník většinou pouze dle svého výzkumného cíle materiály vybírá, provádí selekci, případně různé úpravy atd. V porovnání se všemi ostatními plány výzkumu v oblasti kvalitativního přístupu je ze strany výzkumníka právě při analýze dokumentů nejmenší možnost tyto zdrojové materiály ovlivnit.“⁷⁵

V této diplomové práci byly analyzovány osobní složky studentů, interní nařízení ředitele školy a Řády SŠAI a Domova mládeže.

8.3.2 Pozorování

„Pozorováním rozumíme techniku, v níž jsou sledovány jevy dostupné smyslovému vnímání. Pozorování jevů a interakcí vznikajících faktů (skutečností) jsou pro zkoumanou empirii jak reprezentativní, tak i s ohledem na produkty badatelových intervencí nerepresentativní. Tato technika je proto závislá na schopnostech a dovednostech pozorovatele.“⁷⁶

⁷⁵MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2006. s. 99.

⁷⁶BAUM, D. *Výzkumné metody v sociální práci*. Vyd. 1. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. s. 90 – 91.

Dle cíle práce lze pozorování dělit:

- Zúčastněné – pozorovatel je součástí prostředí, které sleduje.
- Nezúčastněné – pozorovatel není součástí zkoumaného objektu ani dané sociální situace.

Dle vztahu pozorovatele k daným jevům

- Skryté – pozorovaný neví, že je objektem pozorování.
- Zjevné – pozorování vědí, že jsou pozorováni a pozorovatel nemá potřebu svou roli skrývat.

Dle způsobu pozorování

- Standardizované – v průběhu tohoto pozorování byly jasně určeny jevy, které bude pozorovatel zkoumat včetně jejich kategorií a znaků.
- Nestandardizované – je definován cíl a během pozorování lze upravovat volbu daných jevů. Toto pozorování je pro pozorovatele velmi náročné a to i později při tvorbě dat. (Baum, 2014)

Pro tvorbu této práce bylo využito zúčastněné pozorování, o kterém studenti věděli.

8.3.3 Polostrukturovaný rozhovor

Pro další sběr výzkumných dat, byla zvolena metoda polostrukturovaných rozhovorů a to z důvodu upřesnění otázek a odpovědí respondentů.

Například Hendl uvádí, že: „základním účelem tohoto typu interview je co nejvíce minimalizovat efekt tazatele na kvalitu rozhovoru. Data z takového interview se snadněji analyzují, protože jednotlivá témata se lehce v přepisu rozhovoru lokalizují. Struktura informací je dána sekvencí otázek. Tím je také umožněna replikace celého průzkumu v jiném časovém okamžiku.“⁷⁷

8.4 Výběr výzkumného vzorku

Při provádění kvalitativního výzkumu nejde v první řadě o reprezentativní stránku vzhledem k populaci, ale spíše o reprezentaci daného problému. V této diplomové práci

⁷⁷ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha : Portál. 2005. s. 173.

bylo sledováno, jaký náhled studenti získali na představené sociálně patologické jevy a jakou formu představení soc. patologických jevů upřednostňují.

Na začátku diplomové práce byly stanoveny dva cíle. Výzkumný vzorek, který potřebujeme, k jejich dosažení byl zvolen metodou účelového vzorkování. Metodu účelového výběru, lze chápat jako metodu, která: „pracuje s užším pojetím termínu, kdy za účelový výběr výzkumného vzorku označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je právě vybraná (určená) vlastnost (či projev této vlastnosti) nebo stav (např. příslušnost k určité sociální skupině). Znamená to, že na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledáváme pouze ty jedince, kteří toto kritérium nebo soubor kritérií splňují a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit.“ (Miovsky, 2006, s. 135)

8.5 Operacionalizace

Proces operacionalizace: „je v širším slova smyslu chápán jako cesta od pojmů a teorie k empiricky zjistitelným údajům, ukazatelům, znakům. Jejím úkolem je přeložit problém z jazyka teoretika do jazyka výzkumníka a převést jej do zkoumatelné podoby.“⁷⁸

V teoretické části této diplomové práce, je zpracována problematika sociálně patologických jevů na vybraném DM. Mezi podstatné faktory řadí vymezení pojmů sociálně patologických jevů a jejich důsledky.

Za dílčí faktory lze považovat funkci Domova mládeže a kompetence vychovatele.

8.6 Vzorek výzkumného šetření

Do výzkumného vzorku, byli zařazeni studenti, kteří jsou ubytováni na Domově mládeže SŠAI Weilova. Po analýze dokumentů (osobních složek studentů), bylo vybráno 5 studentů.

Dle autorčinných kritérií musí jít o studenty denního studia, kteří byli v době výzkumu ubytováni na DM a jsou studenty SOU, SŠ či SOŠ. Jedná se tedy o chlapce i

⁷⁸Zdroj: <http://politika-socialna.studentske.eu/2008/10/operacionalizace.html>

dívky ve věkovém rozmezí 15 až 19 let. Všichni z dotazovaných byli seznámeni s tím, že výzkum, na kterém se podílejí, je zcela dobrovolný a anonymní.

Výzkumným vzorkem, jsou chlapci i dívky ubytované na Domově mládeže SŠAI, kteří se účastnili filmového klubu, během kterého byly promítány filmy Requiem za sen a Zkažená mládež.

Na volnočasovou aktivitu Filmového klubu byl zpracován projekt, který je k nalezení v příloze H.

Z důvodu nezletilosti některých dotazovaných, budou všichni zúčastnění označováni jako respondenti.

8.6.1 Respondent č. 1

Prvním respondentem je 17letá studentka, bydlí na Domově mládeže druhým rokem. Respondentka studuje na Střední průmyslové škole Stavební Josefa Gočára. Je ve 2. ročníku oboru Stavitelství, kde je její studijní prospěch průměrný. Studentce byla v loňském školním roce udělena důtka vedoucího DM za příchod pod vlivem alkoholu, jiné problémy u studentky nebyly zřetelné. Během letošního roku neměla studentka žádné výchovné problémy.

Mezi zájmy studentky patří fitness, volejbal, sledování filmů a architektura. Studentka přiznává, že denně vykouří 5 až 10 cigaret a příležitostně konzumuje alkohol, jak studentka uvádí, tak dvakrát do měsíce navštíví nějaký klub. Studentka uvedla, že měla zkušenost s kouřením marihuany, ale prý ji tato zkušenost ovlivnila spíše negativně. Studentka není pravidelným, ani občasným uživatelem drog.

Rodiče studentky jsou rozvedení, rozvedli se v době, kdy bylo studentce 10 let. S oběma rodiči se studentka stýká.

Dle pozorování se studentka pravidelně účastní volnočasových aktivit, pravidelně navštěvuje filmový klub a posilovnu DM. Dále se několikrát zúčastnila i společenských večerů (grilování, hraní společenských her apod.), které byly pořádány na DM.

Studentka je v kolektivu oblíbená a nemá žádné problémy s ostatními studenty. K vychovatelům projevuje důvěru a respektuje je. Studentka velmi zodpovědně přistupuje ke studiu a tráví i dostatek času studiem.

Rodiče studentky

Rodiče studentky jsou rozvedení a každý žije s novým partnerem. Dcera je soudně svěřena do péče matky, ale s otcem se pravidelně stýká.

- *Otec (45)* – otec studentky žije s novou partnerkou, se kterou studentka vychází a s otcem se pravidelně stýká (každý druhý víkend v měsíci). Otec dostal vysokoškolského vzdělání a podniká v oblasti stavebnictví.
- *Matka (40)* – matka studentky taktéž žije s novým partnerem, se kterým má dva chlapce (dvojčata). Matka má taktéž vystudovanou Vysokou školu a v současné době je na mateřské dovolené.

Studentka uvádí, že má s oběma rodiči kladný vztah a vychází i s novými partnery obou rodičů a také se svými nevlastními sourozenci.

8.6.2 Respondent č. 2

Dalším respondentem je chlapec, kterému je 19 let. Na Domově mládeže bydlí čtvrtým rokem. Druhý respondent je studentem 4. ročníku SŠAI Weilova a studuje obor Informační technologie. Student po celé čtyři roky, kdy byl ubytován na DM, neměl žádné kázeňské problémy a nebylo mu uděleno žádné kázeňské opatření.

Student se v době výzkumu připravoval na maturitní zkoušku a účastnil se pouze Filmového klubu. Respondent nekouří a je abstinent. Pití alkoholu, kouření a užívání drog dle svých slov odsuzuje.

Student se v kolektivu neangažuje, je spíše introvertní a samotářský. Mezi jeho zájmy patří počítačové hry a procházky. V době výzkumu se respondent velmi důkladně připravoval na nadcházející maturitní zkoušku. Po celou dobu studia, měl student nadprůměrné studijní výsledky a zvažuje navazující studium na Vysoké škole.

Rodiče studenta

Student uvádí, že má mladšího bratra (15 let), který v letošním školním roce ukončí Základní školu a od září nastupuje na SPŠ, kde bude studovat obor elektrotechnika. Respondent uvádí, že má i s bratrem kladný vztah.

- *Otec (55)* – je státním zaměstnancem a pracuje jako městský strážník. Vystudoval Střední průmyslovou školu.

- *Matka (45)* - Vystudovala Vysokou školu ekonomickou a pracuje jako asistentka obchodního zástupce v nejmenované firmě.

Rodiče respondenta dle jeho slov žijí ve spokojeném manželství. A respondent má s rodiči kladný vztah.

8.6.3 Respondent č. 3

Dalším dotazovaným je 18letý student, který je ubytován na Domově mládeže již třetím rokem. Ubytovaný studuje tříletý učební obor Automechanik na SŠAI a je v posledním ročníku.

Student díky složité rodinné a finanční situaci pravidelně brigádně pracuje, díky rodinné situaci je nucen k tomu si hradit ubytování sám. Student sám hodnotí sebe samého jako občasného konzumenta alkoholu a denně vykouří zhruba 8 cigaret. Během pobytu na Domově mládeže mu byla v loňském školním roce udělena důtka vedoucího vychovatele, za opakované pozdní příchody, jinak se student jeví jako bezproblémový.

I tento respondent se pravidelně účastnil filmového klubu a mimo to i kulinářského kroužku a společenských večerů. Student v neposlední řadě využívá možnosti poradenství.

Z pozorování vyplynulo, že student je velmi společenský a mezi ostatními studenty velmi oblíbený, chová se zodpovědně a na svůj věk značně vyspěle. Po dostudování školy, má zájem o další učební obor a tím je lakýrník. Studijní výsledky respondenta by se daly označit jako dobré.

Rodiče studenta

Studentovi rodiče se rozvedli v době, kdy studentovi byly 2 roky.

- *Otec (43)* – jak student uvádí, svého otce nezná. Otec vůči svému synovi neplní vyživovací povinnost a je trestně stíhaný. Student se s otcem nestýká a nikdy nestýkal.

- *Matka (40)* – matka respondenta je v současné době bez partnera a s předchozím partnerem má 6letého syna, kterého má ve své péči. Matka má pouze základní vzdělání a v době, kdy výzkum probíhal, byla vedena na Úřadu práce.

Student uvádí, že se svou matkou má skrze kladný vztah, ale rád by se osamostatnil. Velmi mu záleží na nevlastním bratrovi, který od září tohoto školního roku nastoupil do první třídy základní školy. O svém otci student odmítl hovořit.

8.6.4 Respondent č. 4

Následujícím respondentem je 16letá studentka, která je na Domově mládeže ubytována prvním rokem. Je studentkou Soukromé Střední školy filmové tvorby MICHAEL. Tato respondentka je v prvním ročníku výše zmiňované školy, kde studuje obor Filmová tvorba. Studentka na Domově mládeže nemá doposud žádné výchovné problémy, ani výchovná opatření.

Studentka se aktivně účastní Filmového klubu a také kulinářského kroužku. Její účast na aktivitách lze hodnotit jako pravidelnou. Studentka uvádí, že nemá dosud žádné zkušenosti s návykovými látkami.

Dle pozorování se studentka velmi dobře začlenila do kolektivu ostatních studentů, působí jako spolehlivá dívka, která má zájem o to poznávat a učit se novým věcem. V kolektivu mezi ostatními studenty působí jako vůdčí typ. Její dosavadní studijní úspěchy jsou velmi dobré. Mezi její záliby spadá režírování filmů, malování, kino a sport.

Rodiče studentky

- *Otec (39)* – dosáhl středoškolského vzdělání a podniká v oboru instalatérství v Německu (rodina bydlí poblíž německo-českých hranic).
- *Matka (36)* – vystudovala Střední zdravotnickou školu a v současné době je ženou v domácnosti.

Studentka sama uvádí, že má velmi kladný vztah s oběma rodiči, ale spíše je hodně fixovaná na matku. Matka ji pravidelně během týdne navštěvuje na Domově mládeže

8.6.5 Respondent č. 5

Předposledním respondentem je student, kterému je 19 let. Na Domově mládeže je ubytovaný druhým rokem. Dotazovaný je studentem SŠAI Weilova a studuje obor autotronik a je ve třetím ročníku tohoto oboru.

Při rozhovoru student uvádí, že je příležitostným uživatelem marihuany a denně vykouří minimálně deset cigaret. Student také přiznává, že každý pátek po příjezdu

domů navštěvuje hospodu. V tomto školním roce byl student podmíněčně vyloučen z DM, za opakované kouření na pokoji a opakované pozdní příchody.

Student navštěvuje pravidelně filmový klub, ale dalších volnočasových aktivit student nevyužívá, raději jde ven se spolužáky. Mezi své zájmy student řadí přátelé, filmy a hudbu.

Dle pozorování je student hodnocen jako extrovertní typ, na DM má mnoho přátel, ale je zřejmé, že je negativně ovlivňuje. Jeho školní prospěch by se dal hodnotit jako podprůměrný a poprvé opakuje třetí ročník.

Rodiče studenta

Rodiče studenta jsou pět let rozvedení. Student byl soudně svěřen do péče matky.

- *Otec (48)* – Má pouze základní vzdělání. V současné době žije s novou partnerkou, se kterou má ročního syna.

- *Matka (45)* – Matka je vyučená prodavačka, již deset let pracuje jako vedoucí úseku v nejmenovaném supermarketu. Nového partnera prozatím nemá.

Student se s otcem nestýká, otec nemá zájem o jeho návštěvy. Z rozhovoru se studentem vyplynulo, že se svou matkou má konflikty, jeho matka apeluje na to, aby se její syn více věnoval škole a Střední školu dostudoval. Tento problém hodnotí student jako velmi častý počátek konfliktů.

9 SKUPINOVÁ DISKUZE NA TÉMA VOLNÝ ČAS A SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

Skupina č. 1

- Respondent č. 1
- Respondent č. 2
- Respondent č. 5

Skupina č. 2

- Respondent č. 3
- Respondent č. 4

Otázka 1: Jak si myslíte, že mladí lidé nejčastěji tráví svůj volný čas?

Skupina číslo 1 – si zvolila jako mluvčího respondenta č. 5. Naše skupina si myslí, že mladí lidé nejčastěji tráví čas sportem, sledováním filmů a seriálů a taky s kamarádama. Taky jsme se dohodli na tom, že hodně lidí tráví svůj volnej čas na internetu, na sociálních sítích, třeba na facebooku, kde jsou v kontaktu se svejma kámošema.

Skupina č. 2 – skupina si jako svého mluvčího zvolila respondenta č. 4

Tak my jsme se taky shodli na tom, že mladý lidi tráví čas hodně sledováním filmů, seriálů, ale taky hodně sportujou, dneska je docela dost možností sportovního vyžití. Mladí lidé se hodně schází, i když myslím, že mnohem míň než dřív, protože můžou bejt v online kontaktu a to je docela špatně.

Otázka č. 2: Čím si myslíte, že jste ve svém věku nejvíce ohroženy? Pro inspiraci vám poradím (alkohol, drogy, šikana, násilí, zneužití apod.).

Skupina č. 1 – no dohodli jsme se na tom, že asi alkoholem drogama a šikanou. Drogy se dneska dají sehnat na každým kroku a alkohol je prodejný skoro všude, dneska vás už ani nekontrolují, jestli máte nebo ne občanku a neřeší kolik vám je. Ta šikana si myslím, že dneska je taky docela hitem, protože jsou mezi lidma poměrně velký rozdíl, někdo nosí značkový oblečení a někdo ne, někdo má lepší telefon než ten druhý a tak to je skoro ve všem. Dneska hodně lidí koukají na to, jak kdo vypadá a na to, co máte na sobě.

Skupina č. 2 – Tak my jsme dali na první místo drogy, pak šikanu a alkohol. Myslíme si, že co se týče drog, tak je to asi spíš v rámci nějakých part. A tam když chce člověk zapadnout, tak kolikrát udělá i to, co by třeba normálně neudělal. Kolega ze skupiny tvrdí, že třeba díky partě začal kouřit a zkusil i trávu. Tu přinesli kluci do party a řekli: „*zkus to, nic to s tebou neudělá!*“ A tak se nechal zlomit. Taky se drogy a alkohol dá docela dobře sehnat. A s tou šikanou se shodujeme s první skupinou. Jen bychom asi doplnili, že kdyby se ve školách nosili uniformy a zakázali mobily, tak by se tím šikaně třeba předešlo.

Reakce skupiny č. 1 na uniformy – „Jo ty uniformy by byly asi dobrý, tím by se snížily rozdíly mezi lidma, ale zakázat telefony? To je trochu blbost, proč nemít u sebe ve škole telefon, kdyby se ti náhodou něco stalo nebo tak.“

Reakce skupiny č. 2 – „A na co potřebuješ ve škole telefon, je tam třídní učitel, kterej kdyby ti bylo špatně nebo tak, tak zavolá rodičům nebo sanitku, takže si myslíme, že to asi není potřeba. Navíc by se možná lidi začali víc soustředit na učení a bavili by se víc mezi sebou.“

Reakce skupiny č. 1 – „No to je asi pravda, tak proč ne, zavést uniformy a zakázat elektroniku ve školách. Možná by to fakt mělo nějaký efekt.“

Hodnocení diskuze:

Z pozorování obou skupin bylo zřejmé, že se nad oběma položenými otázkami opravdu zamyslely. Během přípravy na diskusi bylo zjevné, že se respondent č. 5 v první skupině projevil jako vůdčí typ a posléze se chopil i přednesení názoru skupiny. V druhé skupině bylo o jednoho člena méně, ale bylo zřejmé, že se s tímto problémem smířili a dosáhli zajímavých poznatků.

V odpovědích na první otázku se obě skupiny víceméně shodly. Mladí tráví čas nejvíce sportem, sledováním televize, velmi často tráví čas na počítačích (hraní her a sociální sítě), ale v neposlední řadě i scházením se se svými kamarády.

Otázka č. 2 byla pro studenty zřejmě zajímavější. Představení odpovědí prezentovali stejní zástupci, shodli se na tom, že největším problémem současné mládeže jsou drogy, alkohol a šikana. Obě skupiny se shodují na tom, že drogy a

alkohol je poměrně dostupné zboží. Z těchto důvodů je možné se přiblížit k jejich užívání a vytvoření si závislosti. Velmi zajímavá byla diskuze na téma šikana, kde se studenti shodli na tom, že vzniká z důvodu viditelných sociálních rozdílů. Tuto problematiku by obě skupiny řešily zavedením uniforem pro žáky. Dalším zajímavým názorem bylo i tvrzení, že by bylo vhodné, aby byl zaveden i zákaz vnášení elektroniky do školy. Na to první skupina reagovala trochu odmítavě, ale členové druhé skupiny měli přesvědčivé argumenty a obhájili si svůj názor.

10 POPIS A VYHODNOCENÍ ROZHovorŮ

V této části čtenář nalezne přepisy rozhovorů s vyhodnocením tazatele. Je nutné podotknout, že rozhovory byly přepisovány dle přesných slov studentů. A jsou v nich uvedeny i slangové výrazy respondentů. Respondentům bylo položeno celkově deset otázek. Otázky byly rozčleněny do dvou částí. V první části byly respondentům položeny otázky směřované k filmu *Requiem za sen* a v druhé části otázky k filmu *Zkažená mládež*.

Na konci této kapitoly bude čtenáři k dispozici i celkové hodnocení tazatele na odpovědi a průběh rozhovorů.

10.1 Otázky a hodnocení filmu *Requiem za sen*

Studentům byl dne 29. ledna 2015 promítnut film *Requiem za sen*, který byl v této práci již představen. Následně bylo studentům položeno několik otázek ohledně filmu a jeho působení na ně.

Otázka č. 1: *Jak hodnotíte film Requiem za sen?*

Respondent č. 1: „*Super! O filmu už jsem slyšela i kamarádi mi ho doporučovali, jen nebyl čas se na něj podívat. Proto jsem ráda, že jsem během filmového klubu tuhle šanci dostala. Myslím, že ten film je hodně dobře zpracovanej a dost autentickéj, ale je pravda, že pro některý lidi může být trochu psychicky náročnej.*“

Respondent č. 2: „*Film byl docela dobrý, myslím, že by se na něj mělo podívat víc lidí, aby věděli, jak třeba můžou dopadnout.*“

Respondent č. 3: „*Jo byl super, mám rád takovýhle filmy. Hlavně i to, že to není tuctový a nemá happyend, jako skoro všechny filmy. Takže pecka, docela mě to odradilo od toho se do něčeho takovýho pouštět nebo to zkoušet.*“

Respondent č. 4: „*Film už jsem jednou viděla, ale je to film od mého oblíbeného režiséra, takže se na něj podívám vždycky ráda. Hlavně se mi líbí zpracování toho filmu a to, že diváka vtáhne nenápadně do děje. Sama zkušenost nemám, ale v době, kdy jsem viděla tenhle film poprvé, tak to pro mě byl dost odstrašující případ.*“

Respondent č. 5: „Film je zajímavější, myslím si, že co se týče obchodu s drogami, tak to asi tak i bude. Ale je docela drsnější obdivoval jsem holky, že to v klidu zvládly.“

Zhodnocení: Všichni respondenti hodnotili film velmi kladně. Obdivovali jeho autenticitu. Dotazovaní se také shodují na tvrzení, že tento film lze považovat jako odstrašující příklad problematiky užívání návykových látek.

Otázka č. 2: *Myslíte si, že by vás film mohl motivovat k tomu, abyste zkusili nebo užívali drogy nebo podobné aktivity, které byly ve filmu zobrazeny?*

Respondent č. 1: „Myslím, že určitě ne, po tom co jsem viděla ve filmu. Co to s člověkem udělá, jak vypadají abstíny a jak to může skončit.“

Respondent č. 2: „Já sám drogy a alkohol odsuzuju. A opravdu nevím, co by se muselo stát, abych to někdy zkusil. Navíc když se pak člověk podívá na takový film a vidí, jak to může dopadnout.“

Respondent č. 3: „Myslím si, že každý, kdo tento film viděl, tak se zamyslí nad tím, jestli to zkusí nebo ne, sám za sebe můžu říct, že kdybych někde šel a někdo mi tam něco takového nabídnul, tak rezolutně říkám ne. Je pravda, že kouřím a občas si s klukama zajdu na pivo, ale tím to asi i končí.“

Respondent č. 4: „Já sama zkušenost s drogami ani cigaretami nemám a po tomhle filmu, jsem si jistá, že drogy zkusit ani nehodlám, jednak je to dost finančně náročný a je vidět, že člověk ztratí naprosto všechno, nehledě na to, jaký to má vliv na člověka samotného a na jeho budoucnost.“

Respondent č. 5: „Film byl fajn, ale že by mě to ovlivnilo, jestli budu něco zkusit nebo ne, těžko říct, ale je pravda, že to dá člověku docela náhled na to, jak to může dopadnout v tomhle je to asi docela dobrý.“

Zhodnocení: Čtyři z pěti respondentů hodnotí film jako odstrašující příklad a po zhlédnutí filmu se shodují na tom, že by drogy neužívali. Jeden respondent tvrdí, že film ho v užívání nebo neužívání návykových látek neovlivnil, ale oceňuje náhled, který tento film nabízí.

Otázka č. 3: *Víte, na koho se obrátit v případě, že byste se stali závislým? Popřípadě uveďte na koho?*

Respondent č. 1: *„Osobně doufám, že se v životě závislou nestanu, ale kdyby ano, tak asi na rodiče, ačkoli nevím, jak by se na to tvářili. Myslím, že by o tom nejdřív věděli moji kamarádi a pak asi i vy, jako vychovatelka nebo paní vedoucí, protože nás máte docela odhadnuté a víte, jak se normálně chováme, ale jinak je na škole i nějakéj výchovnej poradce a jsou i K centra, kde se na tohle specializují, tak by mě možná tam na někoho odkázali.“*

Respondent č. 2: *„Vím, že se drogově závislým nestanu. Ale jinak vím o možnostech poradenských center, který se na užívání drog specializují.“*

Respondent č. 3: *„Snad se závislým nestanu, ale nejsem si jistej, že kdyby ano, tak že s tím budu chtít něco dělat, nebo teda tak mi to přijde, že mnoho závislejších se nesnaží se svojí závislostí něco dělat, ale je pravda, že asi nejsou moc informovaní, vím jen o léčebnách drogově závislých, jinak nic.“*

Respondent č. 4: *„Pro takový lidi je spousta center, ale myslím, že jich jen málo využívá na to, aby s tím něco dělali, spíše si chodí měnit jehly, což dělají streetworkeri a pak jsou i střediska Drop Inu, kde těmhle lidem pomáhají.“*

Respondent č. 5: *„Závislým se může stát asi skoro každéj, jde do toho spadnout a člověk ani neví jak, ale pokud vím, je spousta center a možná se poradit i s doktorem, ten by určitě měl vědět, co a jak.“*

Zhodnocení: Dle odpovědí respondentů, je viditelné, že studenti se orientují a vědí na jaké odborné pracovníky se obrátit v případě drogových závislostí. Velmi často se vyskytovala odpověď poradenských center. Pouze jeden z dotazovaných respondentů uvedl pomoc výchovného poradce nebo vychovatele.

Otázka č. 4: Pokud by se vám spolužák svěřil s tím, že je závislý a chtěl by s užíváním návykových látek přestat, jak byste mu poradili?

Respondent č. 1: „Tak asi bych se poradila s rodiči nebo s někým, kdo není ze školy a o něčem by věděl, abych mu nezpůsobila problémy anebo třeba s vámi, myslím, že o tomhle víte poměrně dost a pak bych to kamarádovi přetlumočila.“

Respondent č. 2: „Asi bych kamaráda odkázal na nějaké specializované středisko, popřípadě tam s ním zašel.“

Respondent č. 3: „No asi bych to probral s vámi nebo paní vedoucí, ve škole určitě ne, tam mi přijdou učitelé docela dost podezřívaví a ještě by to dopadlo tak, že drogy беру já a měl bych zbytečný problémy. Takže asi s vámi anebo bych ho na vás odkázal.“

Respondent č. 4: „Mám s rodiči velmi kladný vztah, takže bych šla asi za nimi, nebo se podívala na internet, jak takovému člověku pomoci a potom mu to říct, možná ho i někam doprovodit jako psychická podpora.“

Respondent č. 5: „Asi bych doporučil nějakou psychiatrickou léčebnu nebo psychologa, ve škole je i výchovnej poradce, ten by to měl asi vědět ne? Ale je pravda, že tohle řešit ve škole není asi dobrý nápad. Možná tady s vámi na intru, protože vy nás vyslechnete a neděláte hned závěry o tom, co vám řeknu.“

Zhodnocení: Nikdo z dotazovaných neuvedl, že by kamarádovi nepomohl. Velmi pozitivní pro tazatele bylo zjištění, že studenti by konzultovali problém kamaráda s vychovateli na DM. Dále dva z dotazovaných uvádí, že by tento problém řešili s rodiči. A tři respondenti uvádí pomoc odborníků (poradenské centrum, psycholog či léčebna).

Otázka č. 5: Máte zkušenosti s nějakými drogami? Pokud ano s jakými?

Respondent č. 1: „Kouřím cigára, a jednou jsem zkusila trávu a bylo mi po tom docela špatně, od té doby jsem nic neměla a ani mě to láka, asi je dobře, že sem s tím měla špatnou zkušenost.“

Respondent č. 2: „Ne nikdy jsem žádné drogy nezkusil, ani jsem nekouřil, nevím, co na tom všichni mají, to samý alkohol, nijak mě to neoslovilo a ani mi to nechutná.“

Respondent č. 3: „Zkoušel jsem trávu, ale byl jsem po tom docela unavenej a mimo. Navíc je to dost finančně náročný. Cigarety sice taky, ale nejsem po tom unavenej a občas mě to i uklidňuje a nebrání mi to v práci ani ve škole, ale rád bych přestal i s kouřením, přeci jen i za to dám dost peněz, který bych mohl využít jinak.“

Respondent č. 4: „Ne zatím nemám žádnou zkušenost, ani mě to neláká, mám strach, co by to se mnou udělalo.“

Respondent č. 5: „No občas si s klukama zahulím, ale to jen třeba jednou nebo dvakrát do týdne, ale nic jinýho jsem nezkoušel, tráva mi bohatě stačí. Občas nabudí, občas uspí, člověk nikdy neví, co s ním ten matroš udělá. A pak ještě kouřím no.“

Zhodnocení: Tři z dotazovaných uvedli, že mají zkušenost s marihuanou, jiné drogy neuvádějí, pouze jeden z těchto respondentů se považuje za občasného kuřáka marihuany. Dva z respondentů uvádí, že s drogami nemají vůbec žádné zkušenosti. Všichni respondenti, kteří uvedli, že mají zkušenost s drogami, tak uvádí, že denně kouří cigarety.

10.2 Otázky a hodnocení filmu *Zkažená mládež*

Otázka č. 1: *Jak hodnotíte film Zkažená mládež?*

Respondent č. 1: „No ze začátku trochu nudný, ale zvrát byl fascinující a docela dramatický obzvlášť, když je to natočené podle skutečný události. Docela mě děsí, že je tohle vůbec možný.“

Respondent č. 2: „Nechápu, jak je možné, že k něčemu takovému došlo, film je hodně dobře zpracovaný a myslím, že lidé, kteří si něčím podobným prošli, tak by se v tom filmu viděli. Ale sám si myslím, že tohle se bude v budoucnu vyskytovat stále častěji.“

Respondent č. 3: „Jedním slovem mazec. Ale ty kluky za to nemohli, tohle měl prostě řešit někdo jinej a nemuselo dojít k tomu, že to kluci vyřeší po svým. Bral bych to jako

selhání školy, učitelů a ředitele, kdyby tu šikanu nějak řešili, tak by se to nemuselo vůbec stát.“

Respondent č. 4: *„Film jsem neznala a byl pro mě velkým překvapením, opět nechyběla autentičnost. Byl to hodně silný příběh, podložený skutečnou událostí, ale věřím, že tohle je v dnešní době dost reálné. Shrnula bych to asi tím, že kdo nejde s námi, jde proti nám a o tomhle ten film prostě je.“*

Respondent č. 5: *„Nejdřív jsem si myslel, že to bude další nudnej film, ale nakonec mě překvapil ten zvrát. Fakt poměrně drsnej konec, nevěřil jsem, že to tak skončí. Co je na tom fakt smutný, že je to podle skutečnou události, takhle by to nemělo nikdy dopadnout.“*

Zhodnocení: Respondenti z prvopočátku film hodnotili vcelku negativně. Ale v druhé části při rozuzlování hlavní zápletky, se film stal pro studenty zajímavým. Tři z respondentů uvádí, že nejsou schopni pochopit, jak je možné, že k takové situaci mohlo vůbec dojít.

Otázka č. 2: *Myslíte si, že by vás film mohl motivovat k tomu, abyste začali někoho šikanovat?*

Respondent č. 1: *„Určitě ne, myslím si, že tohle nikdo neplánuje, ale spíš se k tomu nechá stáhnout. Stejně tak jako to bylo v tom filmu, kdo se postavil tomu hlavnímu kápovi, tak ho začali šikanovat taky.“*

Respondent č. 2: *„Myslím, že určitě ne, když člověk vidí, jaký to může mít následky a nejen pro jednotlivce, ale pro všechny kolem.“*

Respondent č. 3: *„Určitě ne, když tohle někdo vidí, tak jak to může někoho ovlivnit k tomu, aby začal někoho šikanovat, to by musel být blázen, ale je asi pravda, že někdy situace donutí člověka nad tímhle nepřemýšlet.“*

Respondent č. 4: *„Hmm, věřím, že tohle nemůže nikoho ovlivnit k tomu, aby to začal dělat, možná může bejt ovlivněnej situací, ale díky filmu asi ne.“*

Respondent č. 5: *„Myslím, že ne, i v tom filmu, byli všichni, co ho šikanovali ovlivnění tím, co řekl ten třídní frajírek.“*

Zhodnocení: Studenti jsou přesvědčeni o tom, že je tento film nemotivuje k tomu, aby se stali šikanátorem. Studenti předpokládají, že do role šikanátora jsou studenti donuceni situací, která panuje ve třídě nebo v místě, kde se šikana objevuje.

Otázka č. 3: *Koho si myslíte, že by měli obvinít za to, že šikanu nikdo neřešil a chlapci byli pod takovým tlakem, že zvolili takovou možnost řešení celé situace?*

Respondent č. 1: *„No myslím si, že selhal celkově systém, jak je možný, že to jejich třídní neřešil, nebo proč to neřešili rodiče toho kluka, museli poznat, že se s ním něco děje. Taky nechápu, jak je možný, že kluci do školy pronesli zbraně, aniž by je nikdo neviděl, trochu nechápu.“*

Respondent č. 2: *„Myslím, že šlo o selhání školy, ta by měla vědět, jestli se děje ve škole něco takového a měla by to řešit.“*

Respondent č. 3: *„No problém je asi v třídním učiteli nebo i v jiných učitelích, někdo z nich si toho musel všimnout. Ale taky i ta třída, kdyby se jich na stranu šikanovaných přiklonilo víc, nemohli by je šikanovat všechny a vůbec to tak nemuselo dopadnout.“*

Respondent č. 4: *„V první řadě to byla škola, taky bych vinila jeho spolužáky a i rodiče to měli poznat, třeba moji rodiče na mě poznají, když mě něco trápí.“*

Respondent č. 5: *„Určitě škola, nedostatečné řešení té situace ve třídě, pak i spolužáci, měli to nahlásit alespoň oni.“*

Zhodnocení: Respondenti se shodují, že problém, který vyvstal ve škole (kterou zobrazoval film), dávají za vinu škole, třídním učitelům, ale i spolužákům. Studenti poukazují na to, že situace byla už tak vyostřená, že ji musel někdo ze školy zaregistrovat. Velmi překvapivé zjištění je i to, že studenti obviňují studenty, kteří šikaně jen přihlíželi.

Otázka č. 4: *Jak byste řešili vy situaci, kdy byste byli šikanováni?*

Respondent č. 1: *„No asi bych se to snažila vyřešit ze začátku sama, pokud by to nešlo, tak nejspíš s rodiči a třídním učitelem.“*

Respondent č. 2: „Na základce mě šikanovali, kvůli tomu, že jsem se s ostatními moc nebavil, pak jsem odešel na střední a zlepšilo se to. Sice se to třídní snažil řešit, ale bylo to vždycky horší.“

Respondent č. 3: „No asi s mámou a třídním, možná by byl dobrej přestup na jinou školu, teda pokud je taková možnost.“

Respondent č. 4: „Na základce jsem byla taky šikanovaná, ale takovýhle řešení mě nenapadlo, řekla jsem to našim, ty zašli do školy a všechno se vyřešilo, ta holka dostala trojku z chování a přeřadili ji do druhé třídy, takže vše bylo v pohodě.“

Respondent č. 5: „No asi to řešit s učitelem a s rodičema, nebo s výchovným poradcem, ten tohle řešení ne?“

Zhodnocení: Dva respondenti uvádí, že se se šikanou setkali, sami se stali objektem šikany. Uvádí, že za nejlepší možnost řešení považují nahlásit problém rodičům, třídnímu učiteli nebo výchovnému poradci. Jeden respondent uvádí, že by se z prvopočátku snažil daný problém řešit sám. Další respondent, který byl šikanován, uvedl, že při řešení šikany s třídním učitelem, se jeho problém jen zhoršoval.

Otázka č. 5: Jaký je váš názor na současný stav šikany na školách?

Respondent č. 1: „No myslím si, že to je spíš na základkách, na střední jsem se s něčím takovým ještě nepotkala a snad ani nepotkám. I když v Americe se to stává i na středních.“

Respondent č. 2: „Myslím, že je to zatím dobře kontrolováno i když jsou vidět pořád rozdíly mezi lidma, třeba ve značkovém oblečení v tom, jaký má kdo telefon a tak. Na to by bylo dobrý se zaměřit.“

Respondent č. 3: „No třeba u nás na škole sem se s tím nepotkal, je fakt že občas po sobě kluci vyjedou, ale to bych asi nebral jako šikanu. Myslím, že tohle je spíš otázka nižších stupňů škol.“

Respondent č. 4: „Já jsem se s tím na střední zatím neseptkala, spíš na základní škole, kde jsem si tím i prošla, ale na střední je to v pohodě.“

Respondent č. 5: „No asi to u nás na škole není tak horký nebo jsem to teda čekal horší, nová škola, nový lidi, člověk nikdy neví, do čeho jde, takže nějaký obavy tam jsou, ale nevím, že by se třeba v naší třídě něco takového dělo.“

Zhodnocení: Tři respondenti dle svého názoru uvádí, že se šikana objevuje spíše na základních školách. Všichni se shodují na tom, že během svého studia na střední škole se s šikanou nesetkali. Dva z respondentů uvádí, že by se školy měly zaměřit i na sociální rozdíly žáků, které mohou být prvopočátečním podnětem pro vznik šikany.

10.3 Celkové zhodnocení rozhovorů

Během rozhovorů studenti působili uvolněně a nebyly zřejmé žádné problémy týkající se sdělování informací. Uvolněnou atmosféru obhajovali tím, že mají s tazatelem kladný a přátelský vztah.

Respondenti zejména ocenili možnost představení sociálně patologických jevů pomocí filmu, tuto metodu upřednostňují. Menší zájem mají tito studenti o zdouhavé besedy a přednášky, které probíhají frontálním přednášením, studenti by ovšem ocenili besedu s člověkem, který je nebo byl drogově závislým.

Studenti také prokázali znalost sociálně patologických jevů, které se týkají šikany, užívání drog. Tři z respondentů uvedli i osobní zkušenost s marihuanou. Velmi příjemným zjištěním pro tazatele byl i fakt, kdy studenti podali důkazy o tom, že vědí, jak postupovat při výše uvedených sociálně patologických jevech nebo vědí na koho se s touto problematikou obrátit.

Pro tazatele vyplynulo i velmi příjemné zjištění ve směru, kdy studenti projeví větší důvěru k vychovateli oproti třídnímu učiteli. Respondenti uvádějí, že s danými problémy by se raději svěřili vychovatelům DM.

Za velmi zásadní lze považovat i náhled studentů na řešení problematiky šikany, kde sami respondenti navrhli několik možností, jak oblast prevence řešit.

11 ZÁVĚR

„Měnit návyky lidí a jejich způsoby myšlení je jako psát instrukce do sněhu za bouře. Každých dvacet minut musíte nápisy obnovovat, dokud si je lidé neosvojí.“ Tímto citátem od Johna C. Maxwella autorka začala psát svou práci a je na místě jím i končit. Jak autor citátu říká, pokud chceme něco změnit, je nutné o to neustále usilovat. Stejně tak je to i s prevencí sociálně patologických jevů u dětí, mladistvých i dospělých. Pokud vezmeme v potaz děti a mladistvé, je zde větší šance, že můžeme jejich chování, postoje a osobnost lépe formovat, než u dospělých lidí.

Funkce rodiny, vychovatele, ale i pedagogů je nezbytně nutná při osvojování si návyků, ale také v situacích, kdy mají naše děti nebo studenti už své názory. V takových situacích bychom se měli stávat již jen mentory. Neříkat jim, co by měli dělat nebo ne, ale pomoci jim, aby si sami zvolili tu správnou cestu.

Pokud budeme posuzovat prevenci sociálně patologických jevů z hlediska pedagogů, je dle autorky zcela nezbytné si získat důvěru studentů či klientů. Autorka považuje důvěru mezi pedagogem a studentem (klientem) za nezbytně nutnou pro navázání další spolupráce, toto tvrzení již bylo ověřeno i ve výzkumné části této práce.

Dalším neméně podstatným faktem při tvorbě preventivních programů i jejich uplatňování, je nezbytně nutné, aby studenty tyto preventivní programy zaujaly. Pokud se autorovi těchto programů podaří zaujmout studenty natolik, aby se aktivně do těchto programů zapojovali, bude samotný program mnohem efektivnější a pro studenty i přínosnější a budou projevovat zájem i o další návaznost na tyto programy.

Stejně podstatné jako prevence sociálně patologických jevů, je i nutné se zaměřit na to, jak dnešní děti a mladí lidé tráví svůj volný čas. Autorka podotýká, že pokud budou děti a mladí lidé aktivně a smysluplně využívat svůj volný čas např. formou sportovních a uměleckých kroužků apod., tak bude u těchto skupin menší riziko výskytu sociálně patologických jevů či rizikového chování.

Pokud se podíváme na prevenci sociálně patologických jevů z pohledu vychovatele na Domově mládeže, je nezbytně nutné, najít si ke studentům cestu. Další podstatnou otázkou je i vztah vychovatele a studenta, který by měl fungovat na vzájemné důvěře. Vychovatel by měl znát své studenty a v podstatě během týdne, kdy bydlí studenti na Domově mládeže, zastává funkci rodiče a přebírá velkou

zodpovědnost za svěřené studenty. Na tento aspekt by vychovatel neměl nikdy zapomínat. Vychovatel musí dbát jak na fyzické zdraví svěřeného studenta, tak i na psychiku adolescentních studentů. Je nutné jednat se studenty se vší opatrností, jelikož jejich psychické rozpoložení je v tomto věku velmi křehké.

Lze tedy konstatovat, že sociálně patologické jevy se vyskytují v běžné populaci stále častěji a je nutné tuto četnost nejen maximálně snižovat, ale i předcházet tomu, aby se tyto jevy opětovně vyskytovaly. Rodiče, pedagogy, vychovatele i speciální pedagogy, kteří se podílejí na formování lidské osobnosti, čeká ještě dlouhá cesta, ale věřme tomu, že se nám všem podaří tyto jevy alespoň částečně eliminovat.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BAUM, Detlef. *Výzkumné metody v sociální práci*. Vyd. 1. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, 355 s. ISBN 978-80-7464-390-3.

BUKOVSKÁ, L., KAŇAK, J., KRČMAŘOVA, B., SCHEEROVA, L., SCHMIDOVÁ, K., STRETTI, S. ULBERTOVA Z. *Sborník studií dětí a jejich problémy III*, Praha : Sdružení linka bezpečí, 2010.

ČAKRTOVÁ, T. Sociální politika. *Sociální politika*. 1994, č. 4, s. 5-8.

DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2642-6.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

HARTL, P., HARTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. ISBN 50-7178-927-5.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha : Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

JEDLIČKA, Richard a Jaroslav KOŤA. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy : [učební text pro posluchače filozofické fakulty Univerzity Karlovy]*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.

KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KREJČÍŘOVÁ, O. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha : Eteria, 2002. ISBN 80-238-8729-7.
- MAŘÍKOVÁ, Hana, Miloslav PETRUSEK a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*: 1.vyd. Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SLON, 2003. ISBN 80-86429-1-9.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing. 2006. ISBN 80-247-1362-4
- MIOVSKÝ, Michal a Pavel BÁRTÍK. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Vyd. 1. Praha : VFN v Praze, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
- NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. 3., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-267-6.
- ORT, J. *Sociální patologie očima sociologa*. In: KOL. AUT. *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi*. Ústí nad Labem : PF UJEP, 2002. ISBN 80-7044-419-3.
- PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.
- PEŠATOVÁ, I. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. Vyd. 1. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-807-3722-913.
- PEŠEK, Roman a Kateřina NEČESANÁ. *Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících: vybrané klíčové dokumenty, výsledky aktuálních výzkumů, příčiny a vývoj užívání drog, motivace ke změně a léčba: moderní metody pro nácvik psychosociálních dovedností zvyšujících sebevědomí*. Písek : Arkáda - sociálně psychologické centrum, 2009. ISBN 978-80-254-5971-3.
- PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha : Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

SEKOT, A. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5261-1.

ŠVARCOVÁ, E. *Úvod do etopedie*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2002. ISBN 80-7041-449-9.

VEČERKA, K. *Sociálně patologické jevy u dětí: závěrečná zpráva z výzkumu*. Vyd. 1. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. ISBN 80-86008-74-6.

VESELÁ, Z. *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Brno : Konvoj, 1998. ISBN 80-85615-70-3.

VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0337-4.

VOCILKA, M. aj. *Stav a příčiny záškoláctví na zvláštních školách*. Praha : MŠMT, 1998.

URBAN, Lukáš a Josef DUBSKÝ. *Sociální deviace*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-335.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

CRESWELL, W. J. *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks : Sage Publications, 1998.

EMMEROVÁ, I. *Prevenia sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2007. ISBN 978-80-8083-440-1.

GALLÀ, Maurice. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: příručka o efektivní školní drogové prevenci*. 1. vyd. v českém jazyce. Překlad Jindřich Bayer. Praha : Úřad vlády České republiky, 2005. Metodika (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-38-2.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Vyd. 1. Editor Philip W Sutton. Praha : Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.

GIDDENS, A. *Sociologie. Konformita a deviace*. Praha : Argo, 1999.

KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe (Portál), ISBN 80-7178-945-3.

ROJEK, Chris. 2010. *Labour of Leisure: the culture of free time*. Los Angeles : Sage.

Seznam použitých internetových zdrojů

MARKOVÁ, Marie. *Vliv sociálních faktorů na problémové chování adolescentů*. [online] 2008 [cit. 2015-05-13] ISSN 1803-5264. Dostupné z: <http://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2008/03/11.pdf>

Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2011- mezinárodní zpráva. In: *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách* [online]. 2011 [cit. 15-05-14]. Dostupné z: http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espad_2011_mezinarodni_zprava

Metodické doporučení MŠMT 21291/2010-28, *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* [online] cit. [2015-05-13]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>

www.abz.cz - Online slovník cizích slov

<http://www.prevence-info.cz/>

<http://politika-socialna.studentske.eu/2008/10/operacionalizace.html>

<http://www.zssidliste.cz/socialne-patologicke-jevy/>

<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kyber%C5%A1lika>

<http://www.prevence-praha.cz/zaskolactvi>

<http://www.prevence-info.cz/typy-rizikoveho-chovani/zavislostni-chovani>

<http://www.prevence-info.cz/typy-rizikoveho-chovani/agrese>

<http://www.prevence-info.cz/typy-rizikoveho-chovani/uzivani-navykovych-latek>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Prevence>

Informace online – Informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje www.zkola.cz

<http://www.zkola.cz/Stranky/zkola.aspx>

Seznam ostatních zdrojů

Aktuální otázky sociální politiky - teorie a praxe: sborník příspěvků z vědecké konference s mezinárodní účastí : Pardubice, 23.10.2007. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-807-3950-255.

Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 108/2005 Sb., *o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních*, ve znění pozdějších předpisů

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018. Praha : MŠMT, 2013. ISBN neuvedeno.

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních Čj.: MŠMT 21291/2010-28.

Národní strategie protidrogové politiky: na období 2010-2018 : [schválená usnesením vlády č. 340 ze dne 10. května 2010. 1. vyd. Editor Lucia Kiššová. Praha : Úřad vlády České republiky, 2011, 56 s. ISBN 978-80-7440-045-2.

Věstník MŠMT ČR. 2013, roč. 69, sešit 8.

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf č.1: Výskyt rizikových typů chování ve školním prostředí v roce 2012.....20

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Organizační systém prevence.....39

Tabulka č. 2: Členění studentů dle škol.....59

Seznam zkratk:

DM	Domov mládeže
MPP	Minimální preventivní program
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
OU	Odborné učiliště
PP	Preventivní program
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SMS	Short message service (krátká textová zpráva)
SOŠ	Střední odborná škola
SOU	Střední odborné učiliště
SŠ	Střední škola
SŠAI	Střední škola automobilní a informatiky
SVP	Středisko výchovné péče
SZO	Světová zdravotnická organizace
ŠMP	Školní metodik prevence
ŠVP	Školní vzdělávací program

VOŠ

Vyšší odborná škola

WHO

World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)

12 PŘÍLOHY

Seznam příloh:

Příloha A - Seznam otázek pro diskuzi a polostrukturované rozhovory.....	I
Příloha B – Fotografie Domova mládeže.....	II
Příloha C – Vnitřní řád Domova mládeže.....	III
Příloha D – Náplň práce asistenta pedagoga.....	VI
Příloha E – Náplň práce vychovatele.....	VIII
Příloha F – Náplň práce vedoucího vychovatele.....	XI
Příloha G – Program prevence sociálně patologických jevů – Minimální preventivní program na školní rok 2014/2015.....	XIV
Příloha I – Projekt filmový klub.....	XVIII
Příloha H – Program volnočasových aktivit na měsíc leden 2015.....	XIX

SKUPINOVÁ DISKUZE NA TÉMA VOLNÝ ČAS A SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

Otázka 1: *Jak nejčastěji mladí lidé tráví čas?*

Otázka č. 2: *Čím si myslíte, že jste ve svém věku nejvíce ohroženi? Pro inspiraci vám poradím (alkohol, drogy, šikana, násilí, zneužití apod.).*

OTÁZKY POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

Otázky a hodnocení filmu Requiem za sen

Otázka č. 1: *Jak hodnotíte film Requiem za sen?*

Otázka č. 2: *Myslíte si, že by vás film mohl motivovat k tomu, abyste zkusili nebo užívali drogy nebo podobné aktivity, které byly ve filmu zobrazeny?*

Otázka č. 3: *Víte, na koho se obrátit v případě, že byste se stali závislým? Popřípadě uveďte na koho?*

Otázka č. 4: *Pokud by se vám spolužák svěřil s tím, že je závislý a chtěl by s užíváním návykových látek přestat, jak byste mu poradili?*

Otázka č. 5: *Máte zkušenosti s nějakými drogami? Pokud ano s jakými?*

Otázky a hodnocení filmu Zkažená mládež

Otázka č. 1: *Jak hodnotíte film Zkažená mládež?*

Otázka č. 2: *Myslíte si, že by vás film mohl motivovat k tomu, abyste začali někoho šikanovat?*

Otázka č. 3: *Koho si myslíte, že by měli obvinít za to, že šikanu nikdo neřešil a chlapci byli pod takovým tlakem, že zvolili takovou možnost řešení celé situace?*

Otázka č. 4: *Jak byste řešili vy situaci, kdy byste byli šikanováni?*

Otázka č. 5: *Jaký je váš názor na současný stav šikany na školách?*

Příloha B – Fotografie Domová mládeže

VNITŘNÍ ŘÁD DOMOVA MLÁDEŽE LIBUŠ

Ubytování mají právo:

- používat přidělenou místnost a využívat zařízení DM určené žákům.
- podílet se na organizaci života žáků v DM a účastnit se všech aktivit pořádaných DM.
- na účelné a funkční vybavení pokoje a výměnu ložního prádla jednou za 14 dní.
- podávat připomínky a námítky vychovateli a/nebo vedoucímu DM (VDM).
- na dny pracovního klidu uvolnit pokoj a odjet k rodičům.
 - o DM je od pátku 15,00 hodin do neděle 18,00 hodin uzavřen.
- odjíždět domů i jinam během týdne, avšak pouze na základě předběžného písemného souhlasu rodičů.
- používat vlastní elektrické spotřebiče
 - o každý schválený spotřebič musí mít platný certifikát na elektrovizitě provedený odpovědným pracovníkem školy.
 - o podléhá schválení ze strany VDM.
 - o poplatek za revizní prohlídku je stanoven na 50 Kč.
 - o k používání vlastního PC a audiotechniky je vedle toho nutný i souhlas spolubydlícího.
 - o používání ICT techniky je od 1. 9. 2014 zpoplatněna 50 Kč za měsíc.
- prázdniny a dny studijního volna trávit mimo DM na základě předběžného písemného souhlasu rodičů (opustit Domov mládeže mohou i v průběhu školního týdne).
- využívat k uskladnění potravin lednici v prostoru kuchyňky a k jejich přípravě a konzumaci využívat vybavenou kuchyňku.
 - o uskladněné potraviny musí být označeny jménem a dostatečně zabaleny.
- na maximální ochranu vlastního zdraví a bezpečnosti, možnost a povinnost aktivně se na ní účastnit a chránit své zdraví a bezpečnost vlastní i ostatních.
- na ochranu vlastního soukromí a klidu

Ubytování mají povinnost:

- dodržovat vnitřní řád DM, denní režim a řídit se pokyny pracovníků DM.
- dodržovat pravidla bezpečnosti a ochrany zdraví, dodržovat protipožární předpisy, hygienické zásady při všech činnostech své i spolubydlících.

- oznámit vychovateli každý úraz, onemocnění, plánovanou návštěvu lékaře oznamuje den předem, v případě onemocnění doma oznámí toto rodiče do 24 hodin od plánovaného příjezdu.
- ***dodržovat dobu příchodu na DM do 17:00 hod., v neděli 18:00 – 22:00 hod.***
- oznámit změnu případnou změnu času příjezdu na pevnou linku nebo mailem na DM.
- při příchodu na DM se zapsat do příchodového listu.
- na vyzvu VDM vyklidit a uvolnit pokoje včetně svých osobních věcí (víkendy, prázdniny a ve výjimečných případech i jindy).
- svědomitě se připravovat na vyučování.
- udržovat čistotu a pořádek ve svých osobních věcech a ve všech společných prostorách DM, zejména společné kuchyňce.
- zajistit úklid na pokoji
 - o denně stlát postel
 - o vynášet odpadky
 - o mýt umyvadlo a WC
 - o každý čtvrtek utírat prach
 - o dodržovat zásady ekologické likvidace PET lahví
- šetřit vodou i energiemi, třídit odpad a nepoškozovat chránit vybavení DM, ale chránit ho před poškozením.
- **vypnout elektrické přímotopy v koupelně ve 22,00 hod včetně doby odjezdu na víkend.**
- při odchodu z DM odevzdat klíče od pokoje.
- ***okamžitě hlásit veškeré závady inventáře a vybavení DM vychovateli, prokázanou škodu je viník povinen uhradit, resp. na vlastní náklady věc uvést do původního stavu. (projednání a zápis škodní komise).***
- dodržovat zásady slušného a ohleduplného chování, respektovat ostatní ubytované a pracovníky DM.
- ***ukládat venkovní obuv do botníků a v prostorách DM používat domácí přezůvky, chodit přiměřeně a čistě oblečen.***
- před odjezdem na víkend vždy vyklidit lednici a odstranit kazící se potraviny (při nálezů prošlých či zkažených potravin má vychovatel právo tyto věci odstranit).
- návštěvy lze přijímat pouze po dohodě s vychovatelem.
- ***zamykat pokoj i při krátkodobém opuštění pokoje, nepřinášet do DM cenné předměty, vyšší částky peněz uložit u vychovatele.***
- dodržovat studijní klid v době 18:30 - 20:00 hod.
- řádně a podle svých schopností se věnovat studiu, ukončení studia je zároveň důvodem k ukončení ubytování.
- **hradit prokazatelné náklady spojené se škodou na vybavení DM, resp. opravou zničených a poškozených věcí svévolným způsobem ze strany žáků. (zápis - škodní protokol).**
- poplatek za ubytování zaplatit hotově či bankovním převodem vždy do 15. dne každého měsíce.

Je zakázáno:

- svévolně poškozovat zařízení DM a ***zasahovat do instalace jakéhokoli druhu.***
- kouření ve všech prostorách DM.

- užívat, přechovávat nebo distribuovat alkohol, cigarety i jiné omamné a zdraví škodlivé látky, střelné, sečné, bodné a jiné zbraně, manipulovat s chemikáliemi a výbušninami, přechovávat pornografii.
- vynášet nádobí, talíře a elektrospotřebiče z kuchyňky a zamykat se v ní.
- nechávat si klíče od kuchyňky a TV místnosti – je třeba vracet je na hlavní službu.
- **používat neschválené elektrospotřebiče.**
- **užívání elektrických přímotopů mimo topnou sezonu.**
- hrát hazardní hry.
- skladování potravin na vnějším a vnitřním parapetu v souladu s hygienickými předpisy.
- umisťovat na pokojích vlastní výzdobu (plakáty atd.), výhradně pod podmínkou schválení VDM.
- přemísťování a manipulace s nábytkem a dalším inventářem DM.
- uzamykání pokojů, klíč mimo zámek z důvodů požární ochrany (pro případ nouzové ho otevření dveří).
- malovat, psát po zařízení DM nebo se dopouštět jiné formy vandalství.
- po 22 hodině navštěvovat jiné pokoje nebo bez svolení opouštět vlastní pokoj či DM.

Výchovná opatření:

- pochvala vychovatele.
- pochvalný dopis vedení DM zaslaný rodičům.
- napomenutí vychovatelem.
- důtka udělená VDM.
- podmíněné ukončení ubytování se zkušební dobou.
- ukončení ubytování.

Porušení pravidel je postihováno výchovným opatřením, při opakovaném porušení zákazu okamžitým ukončením ubytování.

Tento řád nabývá účinnosti dne 1. 9. 2014

V Praze dne 1. 9. 2014

.....
ředitel

Příloha D – Náplň práce asistenta pedagoga

Vážená paní/ Vážený pan

.....

Zařazení pracovníka: 2.16.05 Denní asistent pedagoga Platová třída: 5

Náplň práce (dle Katalogu prací ve veřejné službě a správě – 2.16.05 asistent pedagoga) doplněná o činnosti specifikované dle potřeb domova mládeže:

- jsou přímo podřízeni vedoucímu vychovateli, v době jeho nepřítomnosti vychovateli v hlavní službě;
- provádí přímou vychovatelskou činnost spočívající v pomocných výchovných pracích zaměřených na zkvalitnění společenského chování ubytovaných studentů;
- průběžně plní úkoly podle organizačního a pracovního řádu a dalších interních předpisů, a dále podle povinností vyplývajících z rozvrhů služeb v recepci domova mládeže;
- dodržují provozní řád recepce a z něho vyplývající pracovní povinnosti;
- nedostatky zjištěné v prostorách domova mládeže a na pokojích (ložnicích) studentů neprodleně zapisují do knihy závad v recepci;
- vedou evidenci zapůjčených klíčů od kuchyňky a společenské místnosti. Jsou odpovědní za důslednou kontrolu těchto místností při zpětném přebírání od studentů;
- evidují údaje o příjezdech a odjezdech žáků a studentů, vybírají a předávají studentům klíče od pokojů při příchodu či odchodu z domova mládeže, ve spolupráci se skupinovými vychovateli jim mohou udělovat mimořádné vycházky a mají přehled o tom, kde se nacházejí;

- vedou studenty k udržování pořádku v domově mládeže a dodržování studijního klidu nebo nočního klidu
- poskytují informace o možnostech ubytování v domově mládeže novým zájemcům;
- dohlíží na pořádek a úklid v místnostech zapůjčených studentům v rámci volnočasových aktivit;
- dbají, aby PC ve studovně byly využívány ke studijním účelům;
- informují svého přímého nadřízeného nebo vedoucí domova mládeže o případných závažných zjištěních vzniklých během služby;
- dle pokynů vedoucí vychovatelky se podílí na administrativních úkonech;
- dle zákona o pedagogických pracovnících se zapojují do celoživotního vzdělávání, v případě samostudia informují ostatní zaměstnance o získaných poznacích na poradách;
- plní úkoly vyplývající z interních předpisů vydaných vedoucím domova mládeže;
- plní další úkoly uložené ředitelem nebo zástupcem ředitele pro oblast výchovy a vzdělávání dle potřeb organizace.

Příloha E – Náplň práce vychovatele

Vážená paní/ Vážený pan

.....

Zařazení pracovníka: 2.16.5 Vychovatel v domově mládeže Platová třída: 9

Podle vládního nařízení č.68/1997 Sb. má stanovenou přímou výchovnou práci upravenou ředitelem školy na 30 hodin týdně.

Pracovní náplň vychovatele

Provádí komplexní vychovatelskou činnost na domově mládeže. V tomto zařízení rozvíjí zájmy, znalosti a tvořivé schopnosti žáků a studentů.

Přímá výchovná činnost

- a) Vykonává přímou výchovnou činnost podle přiděleného pracovního úvazku a dle měsíčního rozpisu služeb
- b) Pracuje se svou výchovnou skupinou, plánuje a vede její činnost
- c) Žáky v přidělené výchovné skupině proškoluje o bezpečnostních předpisech při nástupu na DM a o tomto proškolení vede prokazatelný záznam (datum a podpis žáka).
- d) Podílí se na přípravě na vyučování, mají-li žáci zájem, přezkouší je.
- e) Organizuje činnost s ubytovanými žáky v jejich volném čase.
- f) Dle své specializace a zaměření, organizuje a vede zájmové činnosti případně zájmové kroužky v DM, motivuje žáky svěřené výchovné skupiny k účelnému využití volného času.
- g) Dbá na dodržování bezpečnostních předpisů při jakékoliv činnosti a předpisů o ochraně proti požárům.
- h) Provádí dozor při akcích DM a školy.
- i) Pracuje se žákovskou samosprávou, jejich připomínky předkládá na poradách vychovatelů.
- j) Provádí kontrolu pořádku a osobních věcí žáků za jejich účasti jedenkrát týdně.

- k) Vede žáky k šetření el. energie, vody, potravin, zařízení DM.
- l) Vede žáky k estetice, vkusu, slušnosti, péči o zevnějšek, k dobrým vztahům mezi sebou i k ostatním lidem pohybujících se na DM.
- m) Soustavně a systematicky sleduje negativní jevy (drogy, alkohol, šikana, kouření aj.) a ihned je řeší.

Nepřímá výchovná činnost

- a) Je to činnost na doplnění pracovní doby - 40 hodin týdně.
- b) Vypracování výchovných plánů a vedení pedagogické dokumentace, měsíční plány provádí ve spolupráci se zástupci žáků na patře.
- c) Příprava a zajišťování materiálů na výchovnou a vzdělávací činnost.
- d) Péče o svěřený materiál (pro sport, knižní fond, povlečení, další pomůcky).
- e) Účast na provozních a pedagogických poradách na DM či škole.
- f) Vedení administrativy spojené s děním na DM.
- g) Jednání se školami a rodiči, korespondence s nimi.
- h) Účast při řešení přestupků žáků na DM s vedením školy.
- i) Pravidelné kontroly stavu zařízení budovy a přidělených úseků, pečuje o svěřený inventář. Odpovídá za jejich udržování v dobrém stavu a za vzniklé škody.

Jedenkrát za rok provádí podle pokynů inventarizaci majetku DM.

Odjezdovka (páteční)

- a) Vychovatel, který má „odjezdovku“ přichází na DM dle rozpisu služeb. Po odemčení hlavních dveří provádí běžnou kontrolu.
- b) Provádí dohled nad klidným a kultivovaným odchodem žáků z domova mládeže.
- c) Žáci odchází z domova mládeže nejpozději v 15,00 hodin.
- d) Vychovatel poté provádí kontrolu všech pokojů (uzavření oken, vytažené elektrospotřebiče ze zásuvky, pozhasínané světla, uzamkne dveře pokojů).
- e) Kontrola koupelen a WC (voda, světla, el. žebřík).
- f) Kontrola uzamčení bočních vchodů do dílen.
- g) Kontrola kuchyněk, TV místnosti, vychovatelny (vařiče, mikrovlnky, varné konvice, okna, světla, elektronika, voda).
- h) Během směny provede zápis do Denního záznamu, kde uvede běžné činnosti i mimořádné události.

Příjezdovka (nedělní)

- a) Doba trvání služby 18,00 –22,00 hod.
- b) Běžná kontrola zrakem budovy již při příchodu na DM.

- c) Otevření hlavního vchodu DM, odkódování budovy.
- d) V zimním období zabezpečí nejnnutnější odházení sněhu na přístupovém chodníku.
- e) Žáci se zapisují do „výkazu příchodů a odchodů“, klíče si vyzvedávají u hlavní služby
- f) Ve 22,00 hod. se uzamkne vchod na DM, další příchody jsou přes zvonek u dveří.
- g) Vychovatel zpracuje „příjezdové listiny a poté provádí fyzickou kontrolu přítomností žáků na pokojích a přípravu na večerku.
- h) Večerka pro přítomné žáky je ve 22,00 hod., poté je proveden zápis do denního záznamu. Zapíše se nepřítomní žáci včetně těch, co mají povolený příjezd až v pondělí.

Příloha F – Náplň práce vedoucího vychovatele

Vážená paní/ Vážený pan

.....

Zařazení pracovníka: 2.16.5 Vychovatel v domově mládeže Platová třída: 9

Podle zák. 563/2004 Sb., § 23 má stanovenou přímou výchovnou práci upravenou ředitelem školy na 20 hodin týdně.

Pracovní náplň vedoucího vychovatele

Provádí komplexní vychovatelskou činnost na domově mládeže. V tomto zařízení rozvíjí zájmy, znalosti a tvořivé schopnosti žáků a studentů.

Přímá výchovná činnost

- a) Přímou pedagogickou prací se rozumí přímé působení pedagogického pracovníka, které vyžaduje jeho aktivní kontakt se svěřenými žáky, umožňující jejich edukaci na základě komplexně prováděné osobnostní diagnostiky, s důrazem na pedagogické ovlivňování, kontrolu a řízení.
- b) Přímá vyučovací činnost (tj. součást přímé pedagogické práce):**
Vzdělávací působení pedagogického pracovníka, které vyžaduje jeho aktivní kontakt se svěřenými žáky, umožňující jejich edukaci, s důrazem na výuku dle schválených vzdělávacích programů, kontrolu a řízení.
Podílí se na přípravě na vyučování, mají-li žáci zájem, přezkouší je.
- c) Přímá výchovná činnost (tj. součást přímé pedagogické práce):**
Výchovné působení pedagogického pracovníka, které vyžaduje jeho aktivní kontakt se svěřenými žáky, umožňující jejich edukaci (tj. výchovu a vzdělávání), s důrazem na pedagogické ovlivňování, kontrolu a řízení.
Vyžaduje odbornou přípravu pedagogického pracovníka, zaměřenou ke zvoleným činnostem.
- d) Přímou výchovnou činnost vykonává podle přiděleného pracovního úvazku a dle měsíčního rozpisu služeb
- e) Pracuje se svou výchovnou skupinou, plánuje a vede její činnost
- f) Organizuje činnost s ubytovanými žáky v jejich volném čase.

- g) Dle své specializace a zaměření, organizuje a vede zájmové činnosti případně zájmové kroužky v DM, motivuje žáky svěřené výchovné skupiny k účelnému využití volného času.
- h) Vede žáky k šetření el. energie, vody, potravin, zařízení DM.
- i) Vede žáky k estetice, vkusu, slušnosti, péči o zevnějšek, k dobrým vztahům mezi sebou i k ostatním lidem pohybujících se na DM.
- j) Soustavně a systematicky sleduje negativní jevy (drogy, alkohol, šikana, kouření aj.) a ihned je řeší.
- k) Provádí kontrolu pořádku a osobních věcí žáků za jejich účasti jedenkrát týdně.
- l) Žáky v přidělené výchovné skupině proškolení o bezpečnostních předpisech při nástupu na DM a o tomto proškolení vede prokazatelný záznam (datum a podpis žáka).

Nepřímá výchovná činnost

- a) **Nepřímou pedagogickou prací** se rozumí práce, které souvisí a vyplývají z přímé pedagogické práce, ale jejich prvořadým cílem není edukace, ale především dohled, dozor a kontrola žáků při dodržování příslušného režimu, zvolené činnosti, pravidel a bezpečnosti provozu. Do nepřímé pedagogické práce je započítána i potřebná příprava k výkonu odborné pedagogické činnosti, včetně související administrativní agendy. Je to 20 hodin související činnosti pro naplnění celkové pracovní doby týdně.
- b) Dbá na dodržování bezpečnostních předpisů při jakékoliv činnosti a předpisů o ochraně proti požárům.
- c) Provádí dozor při akcích DM a školy.
- d) Pracuje se žakovskou samosprávou, jejich připomínky předkládá na poradách vychovatelů.
- e) Vypracování výchovných plánů a vedení pedagogické dokumentace, měsíční plány provádí ve spolupráci se zástupci žáků.
- f) Příprava a zajišťování materiálů na výchovnou a vzdělávací činnost.
- g) Péče o svěřený materiál (pro sport, knižní fond, povlečení, další pomůcky).
- h) Účast na provozních a pedagogických poradách na DM či škole.
- i) Vedení administrativy spojené s děním na DM.
- j) Jednání se školami a rodiči, korespondence s nimi.
- k) Účast při řešení přestupků žáků na DM s vedením školy.
- l) Pravidelné kontroly stavu zařízení budovy a přidělených úseků, pečuje o svěřený inventář. Odpovídá za jejich udržování v dobrém stavu a za vzniklé škody.

Jedenkrát za rok provádí podle pokynů inventarizaci majetku DM.

Odjezdovka (páteční)

- i) Vychovatel, který má „odjezdovku“ přichází na DM dle rozpisu služeb. Po odemčení hlavních dveří provádí běžnou kontrolu.
- j) Provádí dohled nad klidným a kultivovaným odchodem žáků z domova mládeže.
- k) Žáci odchází z domova mládeže nejpozději v 15,00 hodin.
- l) Vychovatel poté provádí kontrolu všech pokojů (uzavření oken, vytažené elektrospotřebiče ze zásuvky, pozhasínané světla, uzamkne dveře pokojů).
- m) Kontrola koupelen a WC (voda, světla, el. žebřík).
- n) Kontrola uzamčení bočních vchodů do dílen.
- o) Kontrola kuchyněk, TV místnosti, vychovatelny (vařiče, mikrovlnky, varné konvice, okna, světla, elektronika, voda).
- p) Během směny provede zápis do Denního záznamu, kde uvede běžné činnosti i mimořádné události.

Příjezdovka (nedělní)

- i) Doba trvání služby 18,00 –22,00 hod.
- j) Běžná kontrola budovy zrakem budovy již při příchodu na DM.
- k) Otevření hlavního vchodu DM, odkódování budovy.
- l) V zimním období zabezpečí nejnutnější odházení sněhu na přístupovém chodníku.
- m) Žáci se zapisují do „výkazu příchodů a odchodů“, klíče si vyzvedávají u hlavní služby
- n) Ve 22,00 hod. se uzamkne vchod na DM, další příchody jsou přes zvonek u dveří.
- o) Vychovatel zpracuje příjezdové listiny a poté provádí fyzickou kontrolu přítomností žáků na pokojích a přípravu na večerku.
- p) Večerka pro přítomné žáky je ve 22,00 hod., poté je proveden zápis do denního záznamu. Zapiší se nepřítomní žáci včetně těch, co mají povolený příjezd až v pondělí.

Příloha G – Program prevence sociálně patologických jevů – Minimální preventivní program na školní rok 2014/2015

Program prevence sociálně patologických jevů Minimální preventivní program Školní rok 2014/2015

Cíl programu

Cílem programu je zabránit šíření sociálně patologických jevů. Připravit studenty na případná setkání s těmito jevy a zvýšit jejich odolnost vůči nim. V případě výskytu těchto jevů je umět řešit.

Metody práce:

- Získávání základních informací v rámci osnov
- Studium dostupné odborné literatury
- Zařazování tematiky do vhodných předmětů
- Práce školní psycholožky s třídními kolektivy, jedinci i pedagogy
- Individuální konzultace studentů se školní psycholožkou, výchovnou poradkyní, třídními učiteli i ostatními vyučujícími
- Besedy se studenty
- Pestrá nabídka mimoškolních akcí
- Nabídka volnočasových aktivit
- Systematické vytváření podmínek pro sebevzdělávání studentů

Prevence je na škole rozdělena do několika oblastí, které se vzájemně doplňují

1. Koordinace preventivních aktivit v rámci učebních osnov

Vyučující základu ekologie, občanské nauky, psychologie, českého jazyka a tělesné výchovy začleňují problematiku drog do výuky v rámci svých předmětů. V nižších ročnících je do těchto předmětů také zařazena výchova ke zdravému životnímu stylu, který by měl pomoci těmto problémům předcházet. Pro rozšíření této tematiky, jsou využívány besedy s odborníky z rozmanitých oborů.

2. Vliv osobnosti učitele

Všichni vyučující i ostatní pracovníci školy se snaží jít svým studentům příkladem. Snaží se jim předávat vhodné životní hodnoty. Vyučující jsou o dané problematice informováni.

3. Pomoc školní psycholožky

a) Práce s třídními kolektivy

- Pomoc při adaptaci na nové školní prostředí (dotazníky, následné rozhovory aj.)
- Rozhovory s žáky, třídními učiteli a rodiči
- Diagnostika třídních kolektivů
- Pomoc v problémových třídách na restrukturalizaci vztahů

b) Práce s jednotlivými studenty podle individuálních potřeb

- Pomoc při vytváření psychosociálních dovedností
- Pomoc při vytváření studijních návyků
- Případná dlouhodobá podpůrná péče ve spolupráci s rodinou studenta
- Pomoc při volbě dalšího studia

4. Pomoc výchovného poradce

Příslušný výchovný poradce je studentům k dispozici. Účastní se jako hlavní osoba výchovných komisí, které jsou svolávány v případě studijních či kázeňských problémů. Výchovní poradci jsou k dispozici i jednotlivým vyučujícím

5. Individuální pomoc vyučujících jednotlivých předmětů

Pomoc vyučujících je zaměřena na studenty, kteří mají problémy se zvládnutím učiva (specifické poruchy, dlouhodobá nemoc aj.) Případná pomoc v případě určitého specifického problému.

6. Systematické jednorázové aktivity na škole

- Studenti pravidelně navštěvují tématická filmová a divadelní představení
- Návštěva besed s odborníky v různých oborech
- Absolvování besed, ve kterých jsou studenti seznámeni s účinky a důsledky zneužívání návykových látek, jak v oblasti zdravotní, tak i sociální
- Návštěva tříd školní psycholožkou
- Besedy na téma duševních chorob a prevence
- Besedy pro budoucí studenty vysokých škol
- Studenti se podílejí na dobročinných akcích

7. Volnočasové aktivity ve škole

- Sportovní tréninky v tělocvičně školy 2x týdně
- Kroužek vaření na Domově mládeže 1x týdně
- Návštěva divadla 1x měsíčně v rámci Domova mládeže a 1x měsíčně v rámci Klubu mladých diváků
- Sportovní tréninky v posilovně školy a Domova mládeže
- Účast na akcích pořádaných sdružením „Člověk v tísni“
- Charitativní sbírky
- Besedy na téma „Příběhy bezpráví“ (s pamětníky nebo potomky politických vězňů)

- Účast na sportovních soutěžích středních škol POPRASK (kopaná, košíková, florbal, hokejbal, nohejbal, silový čtyřboj)
- Vánoční sportovní turnaje v kopané, košíkové, florbalu, stolním tenisu, nohejbalu a silovém čtyřboji
- Reprezentace školy na Mezinárodním sportovním čtyřutkání
- Lyžařské kurzy pro 1. ročníky
- Výběrový lyžařský kurz v Alpách
- Letní sportovní kurz v Itálii
- Mezinárodní soutěž Automechanik junior
- Soutěž Autolakýrník cup

8. Školní informační kanál - ŠIK

Škola je zapojena do programu školní informační kanál, který je tzv. prevencí v novém stylu. Cílem tohoto programu je oslovit skupinu mladých lidí prostřednictvím video spotů, které mají preventivní, osvětově-vzdělávací a informační charakter.

9. Spolupráce s dalšími organizacemi

- Dekra
- MŠMT
- Bosch
- SAČR
- Škoda auto
- Česmad Bohemia
- SISA
- TOYOTA
- ABO servis
- ACI
- ALCAR
- APM AUTOMOTIVE
- Autoškola Horázný
- Auto EXPERT
- Auto Jarov
- AUTOPRIMA
- Autoservis
- Auto Štangel
- Barum
- Castrol
- Czech Computer
- Elit
- GM Elektronik
- IHR Autodíly
- Inter Action
- KB
- Pražská energetika
- Pure Solve
- Schell
- ÚAMK

- UNIQA
- Velvana
- Praha
- Acet
- Baobab
- Člověk v tísni

10. Plnění Minimálního preventivního programu

Zpráva o plnění je součástí zprávy výchovného poradce

Zpracovala:

Schváleno:.....

Ředitel SOŠ a SO

FILMOVÝ KLUB

Cíle filmového klubu

1. Užití alternativních metod při prevenci sociálně patologických jevů.
2. Účelné využití trávení volného času studentů.

Popis filmového klubu

Nenásilné, ale účelné prožitkové či projektové vyučování je imponující jak pro samotné studenty, tak i lektory v případě vychovatele. Dle mého názoru se tyto metodiky uplatnily ve výuce jako celku, je tedy otázkou, zda je možné využít tuto metodiku i při prevenci sociálně patologických jevů.

Při plánování filmového klubu bylo nutné stanovit si filmy, které budou pro studenty zajímavé, tudíž byly vyřazeny dokumenty, o které studenti nejeví zájem. Tudíž byly zvoleny tituly Zkažená mládež a Requiem za sen. Každý z uvedených filmů reálně nastiňuje problematiku soudobé mládeže. Film Requiem za sen umožňuje divákovi pohled na problematiku užívání drog a jiných návykových látek, prostituci a trestnou činnost. Druhý film, kterým je Zkažená mládež. Tento film seznamuje diváka se šikanou, kdy hlavní aktéři jsou pod takovým tlakem, že přijdou do školy se zbraněmi a zabijí své spolužáky.

Jelikož se jedná o značně emocionálně náročné filmy, tak se studenti filmového klubu účastnili dobrovolně a měli právo na to, kdykoliv během filmu odejít. Před puštěním filmů byli studenti seznámeni s problematikou vybraných sociálně patologických jevů, kterými byly šikana a užívání návykových látek. Po krátkém seznámení byl studentům puštěn film, po kterém následovala беседа, kdy studenti sdělili své postřehy a názory a měli možnost říci své zkušenosti s těmito jevy.

Posléze bylo studentům nabídnuto poradenství ohledně problematiky drog a šikany, kde mohli na požádání a zcela anonymně hovořit s vychovatelem, kterého si sami vybrali o jejich problémech v souvislosti s těmito sociálně patologickými jevy.

Příloha I – Program volnočasových aktivit na měsíc leden 2015

PROGRAM DM		LEDEN 2015		
Pondělí	Úterý	Středa	Čtvrtek	Pátek
			1. 1. Státní svátek	2. 1. Ředitelské volno
5. 1.	6. 1. Posilovna 18:00 – 19:00	7. 1. Kulinářský kroužek	8. 1. Turnaj Bang! od 17:30	9. 1.
12. 1.	13. 1. Posilovna 18:00 – 19:00	14. 1. Filmový klub od 17:30 + beseda	15. 1. Kulinářský kroužek	16. 1.
19. 1.	20. 1. Posilovna 18:00 – 19:00	21. 1. Turnaj Bang! od 17:30	22. 1. Společenský večer Od 18:00	23. 1.
26. 1.	27. 1. Posilovna 18:00 – 19:00	28. 1. Kulinářský kroužek	29. 1. Filmový klub Od 17:30 + beseda	30. 1.

TÉMA MĚSÍCE: VZTAHY

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Nikola Hrnčířová

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Film jako prevence sociálně patologických jevů na Domově mládeže

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 77

Celkový počet stran příloh: 19

Počet titulů českých použitých zdrojů: 36

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 7

Počet internetových zdrojů: 16

Počet ostatních zdrojů: 7

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Moucha CSc.